

MISIUNEA DE OBSERVARE A ALEGERILOR

Republica Moldova – Alegerile Prezidențiale și Referendumul Constituțional, 20 octombrie 2024

DECLARAȚIA PRIVIND CONSTATĂRILE ȘI CONCLUZIILE PRELIMINARE CONCLUZII PRELIMINARE

Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional din 20 octombrie au fost bine administrate, iar concurenții și-au desfășurat campania liber într-un mediu caracterizat de îngrijorări privind interferența străină ilegală și eforturi active de dezinformare. Acest fapt a afectat integritatea procesului, iar suplimentar condițiile interne pentru desfășurarea campaniilor nu au asigurat condiții echitabile pentru candidați. Administrația electorală a lucrat profesionist și a dat dovadă de imparțialitate în procesul de luare a deciziilor. Într-o campanie competitivă dar cu vizibilitate foarte redusă alegătorilor li s-a oferit o varietate de opțiuni politice în rândul candidaților la funcția de președinte, înregistrați în cadrul unui proces incluziv. Modul în care s-au desfășurat simultan campaniile pentru alegerile prezidențiale și referendum, precum și acoperirea mediatică care a favorizat președinta în exercițiu și guvernul, nu au oferit oportunități pe deplin egale. S-a observat utilizarea abuzivă a resurselor administrative în campanie. Modificările recente au creat un cadru legislativ solid pentru finanțarea campaniilor dar supravegherea a fost diminuată de capacitatea și resursele limitate ale Comisiei Electorale Centrale (CEC). Mai mult, eficiența rezolvării litigiilor electorale a fost limitată la soluționarea unor cazuri de contencios, precum și prin nerespectarea termenelor limită de reexaminare în mod consistent. Ziua alegerilor a fost calmă și bine organizată, iar procesul de votare a fost evaluat pozitiv în majoritate covârșitoare de către observatorii Misiunii, cu doar câteva probleme procedurale observate. Numărarea voturilor și centralizarea rezultatelor au fost evaluate în general pozitiv.

Alegerile prezidențiale și referendumul au avut loc într-un context în care guvernul s-a confruntat cu amenințări la adresa securității naționale, rezultate din războiul provocat de invazia Federației Ruse în Ucraina. Autoritățile de aplicare a legii, numeroși actori internaționali și societatea civilă au proclamat că Moldova este ținta unui război hibrid în desfășurare, direcționat din străinătate, ce include diverse forme de interferență manipulativă pentru a destabiliza țara, finanțare ilicită a actorilor politici, campanii de dezinformare și atacuri cibernetice. Discursul politic de lungă durată asupra orientării geopolitice a țării s-a intensificat, iar Moldovei i s-a acordat statutul de țară candidată la UE și a inițiat negocierile de aderare în iunie 2024.

Alegerile prezidențiale s-au desfășurat într-un cadru legal revizuit ce oferă o bază adecvată pentru desfășurarea unor alegeri democratice. Amendamentele frecvente, introduse la scurt timp înainte de alegeri și fără a asigura oportunitatea consultărilor suficiente, au diminuat coerența legislației electorale și au afectat eventual securitatea juridică. Codul Electoral din 2022 a introdus schimbări semnificative și a implementat, alături de amendamentele ulterioare, numeroase recomandări propuse anterior de ODIHR și Comisia de la Veneția. Cu toate acestea, multe rămân neabordate.

Cadrul legal pentru referendum are anumite deficiențe și astfel nu este în deplină conformitate cu standardele internaționale și angajamentele OSCE în mai multe aspecte. Decizia de a amenda cadrul legal pentru referendum a fost luată în pripă și fără consultări cuprinzătoare. Nu există standarde internaționale care să interzică desfășurarea simultană a alegerilor prezidențiale și referendumului. Totuși, desfășurarea simultană a referendumului și alegerilor fără ajustarea reglementărilor campaniei electorale a contribuit la crearea de condiții inegale pentru candidații la funcția de președinte. Mai mult decât atât, din cauza absenței regulilor pentru autoritățile publice de a rămâne neutre și lipsei reglementărilor cu privire la implicarea lor legitimă, nu au existat măsuri de siguranță suficiente împotriva abuzului resurselor administrative în cadrul campaniei electorale. Legislația ar trebui să prevadă cerințe mai stricte pentru diseminarea informațiilor obiective cu privire la ambele opțiuni și

pentru explicarea consecințelor opțiunilor ‘da’ sau ‘nu’ și pentru formularea unei întrebări clare. Drept urmare, capacitatea alegătorilor de a face o alegere informată cu privire la întrebarea referendumului ar putea fi compromisă. Dacă rezultatul referendumului este opțiunea „da” acest lucru ar împuternici parlamentul să integreze *acquis-ul* Uniunii Europene fără o reformă constituțională suplimentară. Decizia de a desfășura alegerile prezidențiale și referendumul simultan a fost criticată de către unii actori din întregul spectru politic, inclusive de voci pro-europene.

CEC a administrat eficient și transparent organizarea alegerilor prezidențiale și referendumului, respectând termenele legale, în ciuda lipsei mari de resurse umane în mai multe secții, și a adoptat decizii într-o manieră imparțială și colegială. Toate cele 37 Consilii electorale de circumscripție (CECE) au fost profesionale și bine echipate, iar președinții CECE desemnați permanent au contribuit la eficiența pregătirilor alegerilor. Cei mai mulți interlocutori și-au exprimat încrederea în profesionalismul și imparțialitatea CECE și Birourilor electorale ale secțiilor de votare (BESV), dar unii participanți au pus la îndoială echilibrul actualei componente CEC, și implicit, independența membrilor acesteia.

Femeile sunt bine reprezentate atât în funcțiile desemnate, cât și în cele alese, inclusiv la președinția țării și la conducerea Curții Constituționale, Procuraturii Anticorupție și Consiliului Audiovizual. Între cei 11 candidați la funcția de președinte s-au numărat patru femei, reprezentând 36%. Problemele femeilor sau temele de interes pentru acestea nu s-au reflectat în campania electorală. Femeile au constituit majoritatea la fiecare nivel al administrației electorale, inclusiv la nivelul de conducere. Misiunea ODIHR a observat foarte puține cazuri de retorică negativă împotriva femeilor. Un limbaj intolerant față de comunitatea LGBTI a fost observat în repetate rânduri.

Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA) include aproximativ 3.3 milioane de alegători. Înregistrarea alegătorilor este pasivă, iar RSA este gestionat și actualizat de CEC și se bazează pe Registrul de Stat al Populației. Alegătorii fără înregistrare la domiciliu în Moldova, aceia înregistrați cu domiciliul pe malul stâng al râului Nistru (Transnistria) și aceia înregistrați prealabil pentru a vota în străinătate nu au fost incluși în listele electorale tipărite disponibile la secțiile de votare și au putut fi adăugați în listele electorale suplimentare în ziua alegerilor. În general a existat încredere în caracterul incluziv al RSA, dar acuratețea acestuia a fost pusă la îndoială de unii participanți datorită faptului că unii cetățeni care au decedat în străinătate sau în Transnistria au rămas în registru.

Unsprezece candidați la funcția de președinte, șapte bărbați și patru femei, au fost înregistrați de CEC în cadrul unui proces incluziv și transparent, oferind alegătorilor o varietate de opțiuni politice. În mod constructiv, restricțiile cu privire la dreptul de a candida pentru candidații asociați partidelor politice declarate neconstituționale au fost abrogate, în conformitate cu recomandările ODIHR și cele ale Comisiei de la Veneția. Totuși, reglementările cu privire la suspendarea și anularea înregistrării partidelor politice rămân stringente. Unele dintre criteriile de eligibilitate sunt în contradicție cu standardele internaționale, inclusiv cerința studiilor superioare, durata rezidenței necesare și eventualitatea aplicării discriminatorii a cerinței de limbă. Deși legea garantează dreptul de a candida ca independent, modul în care se stabilește statutul de independent nu este clar definit. În pofida lipsei criteriilor clare, CEC a adoptat decizii cu privire la înregistrarea candidaților cu statut independent într-o manieră consecventă și transparentă în baza unor criterii obiective. În mod constructiv, cadrul legal referendar include conceptul de susținători și oponenti ai unui referendum și presupune înregistrarea concurenților electorali pentru a putea participa în campania referendumului. CEC a înregistrat 13 participanți la referendum pentru opțiunea ‘da’ și doi pentru opțiunea ‘nu’. Un participant la referendum înregistrat inițial, Partidul Șansă, a fost eliminat din listă după ce o instanță a dispus limitarea activităților acestuia pentru o perioadă de trei luni pentru încălcări financiare.

În timpul campaniilor atât prezidențiale cât și de referendum, libertățile fundamentale au fost în general respectate, și, per ansamblu, concurenții electorali au putut să-și desfășoare liber campania electorală. Totuși, campania cu profil relativ scăzut a fost afectată de influențe străine și de eforturi active de dezinformare. Potrivit autorităților moldovenești și altor interlocutori, această interferență străină vine

preponderent din Federația Rusă și din partea forțelor politice pro-ruse. În contradicție cu standardele internaționale și angajamentele OSCE, candidații la funcția de președinte nu s-au bucurat pe deplin de oportunități egale de a-și face agitație electorală; începutul perioadei oficiale de campanie din Codul Electoral a coincis cu termenul limită pentru potențialii candidați de a colecta și depune semnături, în timp ce înregistrarea candidaților de către CEC și rezolvarea contestațiilor conexe erau în desfășurare. Doar partidele politice s-au bucurat de permisiunea legală de a face agitație electorală în cadrul referendumului, iar grupurile de cetățeni și organizațiile societății civile au fost excluse. Cadrul legal nu a fost adecvat pentru a rezolva problema activităților de agitație electorală din partea partidelor politice neînregistrate la referendum și a interferenței străine ilegale. Mesajele de campanie ale președintei în exercițiu și partidului aflat la guvernare s-au oglindit reciproc adesea, iar promovarea UE de către guvern a continuat pe parcursul campaniei electorale. Misiunea ODIHR a observat cazuri de abuz ale resurselor administrative în cadrul ambelor campanii. Mai mult decât atât, președinta în exercițiu, atât în calitate sa de președintă, cât și în calitate de candidată electorală, alături de guvern și partidul de guvernare în calitate de participant înregistrat la referendum, s-au afirmat în mod colectiv drept cei mai vizibili participanți la campanie, deseori estompând limitele dintre rolurile lor, fapt ce vine în contradicție cu paragraful 5.4 al Documentului OSCE de la Copenhaga.

Reglementarea aspectelor de finanțare a campaniei electorale și partidelor politice creează un cadru suficient pentru răspunderea financiară și integritatea campaniei. Totuși, capacitatea și resursele pentru supraveghere au fost limitate, ceea ce a diminuat eficiența reglementării. Donațiile pentru campanie și plafonul cheltuielilor se aplică separat concurenților electorali și participanților la referendum, ceea ce înseamnă că partidele politice și blocurile electorale participante în ambele campanii au avut posibilitatea de a cheltui mai mult. Accesul diferențiat la deschiderea conturilor pentru campanie a creat condiții ce au favorizat candidații desemnați de partide. Concurenții electorali și prestatorii de servicii au obligația de a prezenta săptămânal rapoarte interimare privind finanțarea campaniei electorale, dar nu au onorat-o uniform. Este îmbucurător faptul că CEC a publicat în termenele legale rapoartele și rezultatele controlului acestora în termenele legale, a emis mai multe avertismente și în unele cazuri a solicitat transferul fondurilor ilicite către bugetul de stat. Informația disponibilă alegătorilor înainte de ziua alegerilor a fost impactată de faptul că CEC a anunțat constatările controlului financiar la două săptămâni de la publicarea rapoartelor respective.

Peisajul mediatic al Moldovei a suferit schimbări semnificative în ultimii ani. Potrivit majorității interlocutorilor Misiunii ODIHR condițiile pentru desfășurarea activității mass-media fără interferențe s-au ameliorat. Guvernul a adoptat mai multe măsuri împotriva amenințărilor la securitatea națională legate de interferențele din străinătate și de influența personalităților politice asupra mass-mediei. Cu toate acestea, acest lucru a condiționat un spațiu mai restrâns pentru exprimarea unei plurități de opinii. Narativele de dezinformare și conținutul manipulator au fost frecvente și răspândite în principal pe rețelele sociale. În timpul campaniei electorale, acoperirea politică la radio și TV este strict reglementată în vederea asigurării echității, acurateței și imparțialității, dar monitorizarea mass-mediei de către Misiunea ODIHR arată că acoperirea candidaților în programele noi și editoriale a variat semnificativ, iar președinta în exercițiu a beneficiat de cea mai mare acoperire mediatică atât în calitate sa oficială de președintă, cât și în calitate de candidată fără o distincție clară între cele două roluri. Acest lucru, împreună cu acoperirea extensivă a guvernului de către compania publică Teleradio Moldova fără o examinare critică și preferința pro-europeană, contrară principiului imparțialității, a unor medii audiovizuale private, nu a asigurat condiții echitabile. Acoperirea mediatică a referendumului în toate emisiunile de știri a fost foarte limitată.

Dreptul de a depune contestații este extins, dar numai pentru încălcările drepturilor individuale. Deși termenele limită de soluționare a litigiilor sunt în conformitate cu bunele practici internaționale, programarea rezolvării litigiilor înregistrării candidaților nu asigură o soluție eficientă. În mai multe ocazii, CEC și curtea de apel nu au respectat termenele legale. CEC nu a reușit să ia decizii în mai multe cazuri contestate, inclusiv un caz care contesta interpretarea criteriilor de eligibilitate pentru candidații independenți și un altul cu privire la un presupus abuz de funcție al președintei în exercițiu,

cea ce a creat o percepție de părtinire și a limitat eficiența soluției. Întrucât toate deciziile CEC asupra inadmisibilității au fost menținute în urma controlului judiciar, unele probleme importante legate de campania electorală nu au fost examinate în fond. Transparența în soluționarea acuzațiilor de utilizare abuzivă a resurselor administrative a fost limitată, căci CEC nu a publicat cele mai multe plângeri conexe, nici acțiunile referitoare la acestea, iar poliția nu a informat publicul cu privire la acțiunile întreprinse în acest sens. În contrast, informație relevantă privind investigațiile legate de finanțarea străină ilegală și materialele de propagandă ilegale a fost difuzată pe scară largă de poliție.

Observatorii naționali și internaționali au dreptul de a observa toate aspectele procesului electoral, inclusive votarea în străinătate. Observatorii naționali au putut notifica administrația electorală cu privire la neregulile observate printr-o platformă online. Promo-LEX a desfășurat o observare pe termen lung și pe scară largă a alegerilor prezidențiale și referendumului.

Ziua alegerilor a fost calmă și ordonată. Procesele de deschidere și de votare au fost evaluate pozitiv în majoritatea copleșitoare a secțiilor de votare observate, cu procedurile stabilite respectate în mare măsură. Puținele evaluări negative ale votării au fost, în mare, corelate cu intimidarea sau presiunile asupra alegătorilor, tentative de a influența alegătorii, sau tensiuni în sau în apropierea secțiilor de votare. Secretul votului nu a fost întotdeauna asigurat, în principal, din cauza amplasării secțiilor de votare și poziționării camerelor video. Observatorii Misiunii au raportat încălcări izolate, precum votarea în grup și ținerea evidenței alegătorilor. În mod regretabil, majoritatea secțiilor de votare vizitate nu au fost adaptate pentru persoanele cu dizabilități, Numărarea voturilor a fost evaluată negativ la 13 din cele 117 secții de votare observate, din cauza lipsei de conformitate cu procedurile prescrise și erorilor sau omisiunilor procedurale, uneori semnificative. Centralizarea a fost observată în toate cele 36 CECE pentru votul în țară și a fost evaluată pozitiv în toate, cu excepția a trei.

CONSTATĂRI PRELIMINARE

Contextul și Cadrul Politic

Moldova este o republică parlamentară în care prim-ministrul exercită funcția de șef al guvernului, iar președintele de șef al statului.¹ În data de 16 mai, Parlamentul Republicii Moldova a anunțat că alegerile prezidențiale vor avea loc în data de 20 octombrie, odată cu referendumul constituțional cu scopul afirmării parcursului european al țării și integrării *acquis-ului* Uniunii Europene în sistemul judiciar național.²

Președinta Sandu, desemnată de Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS), a fost aleasă în noiembrie 2023.³ La alegerile parlamentare anticipate din iulie 2021 PAS a obținut 52.8% din voturi și 63 din 101 de mandate de deputat.⁴ Femeile constituie 39.6% din componența parlamentului. Pe lângă președinta

¹ Atribuțiile președintelui includ convocarea și dizolvarea parlamentului, desemnarea prim ministrului, relațiile externe și funcția de comandant suprem al forțelor armate.

² Conform Constituției, alegerile prezidențiale trebuie să aibă loc în termen de două luni de la expirarea mandatului de patru ani al președintelui în exercițiu. În ianuarie 2024, dispoziția respectivă din Cod Electoral a fost modificată, cu prevederea că alegerile prezidențiale se vor desfășura nu mai devreme de 90 de zile înainte de expirarea mandatului președintelui în exercițiu. Simultan, interdicția privind organizarea referendumului în ziua alegerilor a fost abrogată. Curtea Constituțională a respins ca inadmisibilă plângerea care contesta constituționalitatea datei alegerilor prezidențiale

³ În urma alegerii sale, Președinta Sandu a demisionat din funcția de lider al partidului PAS și și-a retras calitatea de membru.

⁴ Blocul Comuniștilor și Socialiștilor a obținut 32 de mandate, iar Partidul Șor a obținut 6 mandate. În iunie 2023, Curtea Constituțională declarat partidul ca fiind neconstituțional și a ordonat eliminarea sa din registrul partidelor. Cinci deputați ai Partidului Șor și-au păstrat mandatele ca independenți, în timp ce al șaselea loc rămâne vacant după ce domnul Ilan Șor a fost privat de mandat, fiind condamnat în absență printr-o decizie finală a instanței în aprilie 2023 la 15 ani de închisoare pentru fraudă și spălare de bani.

țării, femeile ocupă numeroase funcții de nivel înalt, inclusiv conducerea Comisiei Electorale Centrale (CEC), Curții Constituționale, Procuraturii Anticorupție și Consiliului Audiovizual (CA).

Din februarie 2022, în contextul războiului provocat de invazia Federației Ruse în Ucraina, discursul politic de lungă durată asupra orientării geopolitice a țării s-a intensificat. Guvernul a anunțat în mod public că Moldova este ținta unui „război hibrid” direcționat din străinătate. Autoritățile au avertizat că Moldova a fost supusă diferitor forme de interferențe manipulative pentru a destabiliza țara, inclusiv finanțare ilicită a actorilor politici, campanii de dezinformare și atacuri cibernetice. Vocile opoziției au criticat măsurile de contracarare, inclusiv suspendarea mai multor agenții media, drept excesiv de restrictive.

În iunie 2022, Moldova i s-a acordat statutul de țară candidată la UE și a început negocierile de aderare în iunie 2024. În decembrie 2023 președinta a invitat parlamentul să inițieze un referendum cu privire la amendamentele constituționale în ceea ce privește ireversibilitatea parcursului către Uniunea Europeană al Republicii Moldova.⁵ După ce Curtea Constituțională a avizat pozitiv constituționalitatea amendamentelor propuse, majoritatea parlamentară PAS a aprobat decretul cu privire la referendumul constituțional, programându-l odată cu alegerile prezidențiale, în timp ce membrii parlamentului din opoziție au votat împotriva sau s-au abținut. Nu există standarde internaționale care să interzică desfășurarea simultană a alegerilor prezidențiale și referendumului concomitent. Totuși, decizia de a desfășura alegerile prezidențiale și referendumul simultan a fost criticată de voci din întregul spectru politic, inclusiv de unele pro-europene, precum și de unii membri ai societății civile și din mediul academic, care au afirmat că decizia de desfășurare simultană a fost luată în beneficiul campaniei de realegere a președintei în exercițiu. În perioada premergătoare alegerilor, guvernul, societatea civilă și mass-media au raportat o incidență crescută a interferențelor din străinătate.

Cadrul Legal

Alegerile prezidențiale au fost desfășurate într-un cadrul legal revizuit ce oferă o bază adecvată pentru desfășurarea unor alegeri democratice.⁶ Codul Electoral din 2022 a fost amendat de opt ori de la intrarea acestuia în vigoare în ianuarie 2023, inclusiv la scurt timp înainte de aceste alegeri, contrar principiului stabilității legii electorale.⁷ Amendamentele frecvente au redus coerența dintre reguli și au afectat

⁵ Conform Constituției, pentru a formula inițiativa de amendamente constituționale, este necesară cel puțin o treime din voturile tuturor deputaților (34 de deputați) precum și o concluzie favorabilă privind constituționalitatea inițiativei de referendum adoptată de cel puțin patru dintre cei șase judecători ai Curții Constituționale. Referendumul a fost inițiat formal de către membrii parlamentari ai partidului PAS.

⁶ Legislația primară cuprinde Constituția din 1194 și Codul Electoral din 2022 (amândouă amendate ultima oară în 2024), precum și Legea din 2007 privind partidele politice (ultima dată amendată în 2024). Alte legi aplicabile includ Codul Penal din 2002 și Codul Contravențional din 2008, Codul Serviciilor Media Audiovizuale din 2018, Legea cu privire la publicitate din 2022, Legea privind protecția datelor cu caracter personal din 2011, Legea cetățeniei din 2000, Legea privind organizarea administrativ-teritorială din 2001 (toate amendate ultima dată în 2024), Legea privind întrunirile publice din 2008 (amendată în 2018) și Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei din 1994. Moldova este parte la principalele instrumente internaționale și regionale legate de desfășurarea alegerilor democratice.

⁷ Paragrafele II.B.3 și 4 ale [Declarației Interpretative Revizuite](#) cu privire la Stabilitatea Legii Electorale a Comisiei de la Veneția, a se vedea de asemenea paragraful 60 al [Listei de verificare a Statului de Drept](#) din 2016 a Comisiei de la Veneția. Schimbările la Codul Electoral au inclus: modificarea datei pentru alegerile prezidențiale, eliminarea interdicției de a desfășura alegerile și referendumul în aceeași zi, măsuri de întărire a regulilor finanțării campaniei și eficienței supravegherii finanțării campaniei electorale. Mai mult decât atât, o nouă lege a introdus votul prin corespondență ca metodă alternativă de votare în străinătate, și a reglementat implementarea pilot a acesteia în șase țări selectate; a se vedea [Opinia](#) ODIHR, precum și [Opinia](#) Comisiei de la Veneția asupra legii. O altă modificare a Codului a permis CEC-ului să acționeze în cazul încetării mandatelor Consiliului Electoral Central al Unității teritorial-administrative Găgăuzia, fiind adoptată în urma deciziei adunării locale de a înceta mandatele Consiliului Electoral Central al Găgăuziei.

eventual certitudinea juridică.⁸ Deși Codul Electoral din 2022 a fost elaborat în cadrul unui proces participativ, amendamentele ulterioare ale acestuia au fost adoptate fără sprijin transpartinic și fără consultații publice, ceea ce intră în contradicție cu angajamentele OSCE și standardele internaționale.⁹ Cadrul legal pentru alegeri este completat de un cadru cuprinzător de reglementări CEC, acoperind o gamă largă de subiecte.

Codul Electoral din 2022 și amendamentele ulterioare au implementat multe recomandări propuse anterior de ODIHR și Comisia de la Veneția, inclusiv, printre altele, întărirea reglementărilor și supravegherii finanțării campaniei electorale, prevederea care permite alegătorilor să semneze în sprijinul mai multor candidați și clarificarea regulilor pentru desemnarea candidaților. Totuși, alte recomandări ODIHR și ale Comisiei de la Veneția rămân neabordate.¹⁰ Acestea includ, printre altele, măsurile pentru acuratețea registrului de alegători, pragul de participare pentru validarea proceselor electorale, inclusiv pentru al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidențiale, criteriile restrictive de eligibilitate pentru candidații la funcția de președinte, echilibrul politic al componenței Comisiei Electorale Centrale (CEC), și definiția criteriilor pentru înființarea secțiilor de votare în străinătate.

Este îmbucurător faptul că restricțiile cu privire la dreptul de a candida pentru concurenții electorali asociați cu partide politice declarate neconstituționale, introduse la scurt timp înainte de alegerile locale din 2023, au fost abrogate în conformitate cu recomandările ODIHR și cele ale Comisiei de la Veneția.¹¹ Totuși, regulile cu privire la suspendarea și anularea înregistrării partidelor politice și candidaților rămân stricte, iar unele dintre ele sunt formulate pe larg, nereușind să asigure certitudinea juridică.¹² În ianuarie 2024, modificările la Legea Partidelor Politice au introdus o interdicție de a participa la alegeri și la publicitatea politică partidelor politice ale căror activități au fost suspendate din cauza încălcărilor financiare.¹³

Cadrul legal pentru referendum are unele deficiențe și nu este în deplină conformitate cu standardele internaționale și angajamentele OSCE în mai multe privințe. Lipsa alinierii regulilor campaniei

⁸ Acestea include desfășurarea simultană a alegerilor și referendumului constituțional, cu referire la regulile campaniei și finanțarea acesteia, precum și organizarea și desfășurarea celui de-al doilea tur de scrutin al alegerilor. Paragraful 58 al [Criteriilor Comisiei de la Veneția pentru Verificarea Statului de Drept](#) din 2016 stipulează: „legea trebuie, unde este posibil, să fie proclamată înainte de implementare și să fie previzibilă în ceea ce privește efectele produse”; vezi, de asemenea, paragraful 60

⁹ În paragraful 5.8 al [Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990](#), statele participante s-au angajat să adopte legislația „la sfârșitul procedurii publice”. Paragraful 8 din [Comentariul General nr. 25](#) al Comitetului ONU pentru Drepturile Omului referitor la Articolul 25 din [Pactul Internațional din 1996 cu privire la Drepturile Civile și Politice](#) (ICCPR) stipulează că „cetățenii, iau, de asemenea, parte la desfășurarea afacerilor publice prin exercitarea influenței prin dezbateri publice [...] cu reprezentanții lor”. [Criteriile Comisiei de la Veneția pentru Verificarea Statului de Drept](#) se referă la oportunitatea semnificativă pentru public de a oferi contribuții.

¹⁰ Vezi [Opinia comună](#) ODIHR și Comisiei de la Veneția cu privire la amendamente. În paragraful 25 al [Documentului din 1999 de la Istanbul](#) statele participante OSCE au convenit să „urmeze cu promptitudine evaluarea alegerilor și recomandările ODIHR”.

¹¹ În Opiniile Comune din [6 octombrie](#) și [18 decembrie](#) 2023 cu privire la amendamente și [Memoriul amicus curiae comun](#) în ceea ce privește ineligibilitatea persoanelor care au legături cu partidele politice declarate neconstituționale, ODIHR și Comisia de la Veneția au recomandat revizuirea legilor, invocând, printre altele, neconformitate cu principiile previzibilității și proporționalității, necesitatea unei abordări individualizate, definiții prea ample, precum și potențialul efect asupra prezumției de nevinovăție, și necesitatea unei căi de atac eficiente, cu garanții de respectare a procedurii legale și posibilități de recurs.

¹² Articolul 21 (1) al Legii cu privire la partidele politice prevede suspendarea activităților partidelor politice dacă prin acțiunile acestora se aduc “prejudicii grave pluralismului politic sau principiilor democratice fundamentale”, fără o clarificare suplimentară a domeniului de aplicare a acesteia. Unui partid politic i se poate anula înregistrarea dacă în mod repetat nu depune raportul privind gestiunea financiară sau informația necesară pentru auditul financiar (Art. 21 par. 1.1 și 7,22 par. 2a) Par. 112 al [Ghidului Comun](#) ODIHR și Comisiei de la Veneția cu privire la Reglementarea Partidelor Politice recomandă, ca „posibilitatea de a dizolva sau interzice un partid politic să fie excepțional de limitată și să fie aplicată numai în cazuri extreme”.

¹³ Activitățile unui partid politic nu pot fi suspendate în timpul unei campanii electorale la care acesta participă. În august, activitățile unui partid politic au fost suspendate pentru încălcări financiare, iar procedurile de a limita activitățile a șapte partide erau decizii în așteptare. Unul din cele șapte partide a participat în campania referendară.

electorale în urma eliminării interdicției desfășurării simultane a alegerilor și referendumului au creat condiții inegale în rândul concurenților electorali, ceea ce vine în contradicție cu paragraful 7.6 din Documentul OSCE de la Copenhaga.¹⁴ În absența regulilor pentru autoritățile publice de a rămâne neutre în campania referendară și lipsa reglementărilor privind implicarea lor legitimă, măsurile de siguranță împotriva abuzului în serviciu și resurselor administrative în cadrul campaniei au fost insuficiente.¹⁵ Deși conform Constituției autoritățile publice trebuie să asigure informarea corectă a cetățenilor cu privire la afacerile publice¹⁶, Codul Electoral ar trebui să prevadă cerințe mai stricte pentru diseminarea informației obiective cu privire la opțiuni, explicarea consecințelor votului pentru ‘da’ sau ‘nu’ și formuliarea unei întrebări clare în conformitate cu bunele practici.¹⁷ Deși cetățenii au dreptul de a iniția referendumuri, dreptul de a face agitație electorală în favoarea sau împotriva unei opțiuni de referendum este limitat la partidele politice, ceea ce vine în contradicție cu standardele internaționale.¹⁸

Sistemul Electoral și Referendar

Președintele este ales direct dintr-o singură circumscripție națională pentru un mandat de patru ani; o persoană are dreptul la cel mult două mandate consecutive. Un candidat prezidențial este considerat ales dacă obține cel puțin jumătate din totalul voturilor exprimate, iar alegerile sunt valide, dacă participă cel puțin o treime dintre alegătorii înregistrați în listele electorale.¹⁹ În cazul în care niciunul dintre candidații la funcția de președinte nu obține numărul necesar de voturi, în termen de două săptămâni va avea loc un al doilea tur de scrutin între primii doi candidați.²⁰ Cerința prezenței la vot pentru turul doi de scrutin introdusă în prevederile Codului Electoral din 2022 ar putea duce la alegeri repetate eșuate.²¹

Dreptul de a iniția un referendum constituțional obligatoriu aparține parlamentului, guvernului și cetățenilor.²² Propunerea referendumului este aprobată dacă este susținută de majoritatea alegătorilor care au participat la referendum. Referendumul este validat dacă participă cel puțin o treime din

¹⁴ Aceasta reflectă, printre altele, în virtutea dreptului de a utiliza o sumă mărită de fonduri pentru finanțarea campaniei, desfășurarea unor campanii comune pentru campania prezidențială și referendum.

¹⁵ În paragraful 5.4 al [Documentului OSCE din 1990 de la Copenhaga](#), statele participante s-au angajat să asigure ‘o delimitare clară între Stat și partidele politice’. Paragraful I.3.1 al [Codului Bunelor Practici cu privire la Referendumuri](#) revizuit din 2022 al Comisiei de la Veneția cu privire la desfășurarea referendumului stipulează că „Autoritățile administrației publice trebuie să își respecte obligația de neutralitate (...) care constituie un element de asigurare a liberei formări a opiniei alegătorilor”. Conform Memorandumului explicativ al [Codului Bunelor Practici cu privire la Referendumuri](#) par. 11: Utilizarea fondurilor publice de către autorități în scopuri de campanie trebuie interzisă pentru a garanta oportunități egale și libera formare a opiniei alegătorilor. În plus, autoritățile publice la orice nivel (național, regional sau local) nu trebuie să se implice în campanie electorală extremă și părtinitoare, ci să demonstreze obiectivitate.

¹⁶ Vezi articolul 34 al [Constituției](#) (1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit. (2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sînt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

¹⁷ Linia directoare I.3.1.d și Memorandumul Explicativ al [Codului revizuit al bunelor practici cu privire la referendum](#) al Comisiei de la Veneția stipulează, parțial, că: „Autoritățile trebuie să furnizeze o informare obiectivă. Aceasta implică faptul că textul supus referendumului, însoțit de un raport explicativ sau de un material echilibrat aparținând partizanilor și adversarilor propunerii trebuie să fie pus [direct] la dispoziția alegătorilor cu suficient timp înainte.... cu scopul de a permite alegătorilor să ajungă la o opinie informată...”

¹⁸ Articolul 25 al [ICCPR](#) din 1996 stipulează că: „Orice cetățean trebuie să aibă dreptul și posibilitatea, fără nici una dintre discriminările la care se referă art. 2 și fără restricții nerezonabile: (a) Să participe la desfășurarea treburilor publice”, par. 5 al [Comentariului General nr. 25](#) al Comitetului ONU pentru Drepturile Omului precizează că aceasta se aplică la referendumuri.

¹⁹ Dacă acest prag nu este atins, este necesară organizarea alegerilor repetate în termen de două săptămâni.

²⁰ În cazul în care prezența la vot este mai mică de o cincime din alegătorii din listele electorale, vor fi desfășurate alegeri repetate în termen de două săptămâni.

²¹ Vezi par. 121 al [Opiniilor Comune](#) ODIHR și Comisiei de la Veneția cu privire la proiectul de cod electoral. Vezi, de asemenea, par. 247 al [Raportului](#) din 2020 al Comisiei de la Veneția cu privire la Legea Electorală și Administrația Electorală în Europa, care subliniază impactul potențial negativ al cerințelor prezenței la vot în absența unui „registru de alegători extrem de precis”.

²² Asemenea referendumuri pot fi propuse de cel puțin o treime din toți deputații din parlament, sau de cel puțin 200 000 de alegători. Președintele poate iniția doar referendumuri consultative, fără caracter obligatoriu.

persoanele din listele electorale. Dacă sunt aprobate, rezultatele referendumurilor constituționale sunt obligatorii și au prioritate legală.

Întrebarea pentru referendum a fost formulată astfel: „Susțineți modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?”, textul amendamentelor modificând preambulul cu scopul de a include prevederi ce confirmă identitatea europeană a poporului Republicii Moldova, ireversibilitatea parcursului european al țării și integrarea în UE ca obiectiv strategic, introducând două articole noi care ar permite parlamentului să adopte legi organice pentru a adera la tratatele fondatoare ale UE și ar stabili prioritatea *acquis-ului* UE față de cadrul legal național.²³ Propunerea referendumului combină o întrebare generală cu un text *verbatim* din amendamentul constituțional cu o singură opțiune de alegere. Acest mecanism a avut potențialul de a compromite capacitatea alegătorilor de a face o alegere informată.

Conform Constituției Republicii Moldova, un referendum care include o întrebare revizuiind ‘caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și neutralitatea permanentă a acestuia’ trebuie aprobat de majoritatea alegătorilor din listele electorale.²⁴ Înainte de referendumul constituțional din 2024, Curtea Constituțională a examinat acest subiect și a concluzionat faptul că amendamentele necesare pentru integrarea în UE nu cad sub incidența clauzei de suveranitate.²⁵ Referendumul urmărește să integreze *acquis-ul* UE în sistemul judiciar național, prin legi organice, adoptate de o majoritate parlamentară și nu de o majoritate constituțională de două treimi.

Administrarea Alegerilor

Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional au fost administrate de o structură electorală cu trei niveluri, constând din CEC, 37 de consilii electorale de circumscripție (CECE) și 2219 birouri ale secțiilor de votare (BESV).²⁶ Dintre acestea din urmă, 30 de birouri au fost înființate pe malul stâng al Nistrului (Transnistria), 228 pentru votul în străinătate,²⁷ ceea ce reprezintă o majorare cu 52 la sută față de alegerile parlamentare din 2021, iar 3 birouri sunt pentru votul prin corespondență, o premieră

²³ Conform Constituției, parlamentul adoptă legi constituționale cu o majoritate de două treimi din Parlament (67 de voturi). Legile organice sunt adoptate pentru a reglementa, printre altele, guvernarea de stat și administrația locală de o majoritate parlamentară (51 de voturi). Conform art. 8 al Constituției, este necesară revizuirea cuprinzătoare a Constituției înainte de ratificarea acordurilor internaționale care contravin Constituției. Amendamentele propuse elimină cerința unei revizuii cuprinzătoare a constituției de a înlătura toate divergențele dintre Constituție și *acquis-ul* UE prin recunoașterea superiorității regulilor UE.

²⁴ Articolul 142(1) al Constituției. Codul Electoral reglementează alte tipuri de referendumuri și stabilește aprobarea cvorumului majorității (peste 50%) tuturor participanților la referendum cu privire la alte amendamente constituționale.

²⁵ În [evaluarea](#) sa, Curtea a decis că a fost necesar să examineze dacă „obiectul revizuirii îl constituie caracterul suveran, independent și unitar al statului, neutralitatea permanentă a statului”, în timp ce în concluziile sale Curtea s-a pronunțat astfel, „inițiativa de revizuire a Constituției nu afectează caracterul suveran, independent și unitar al statului”. Articolele 1 și 5 al [Tratatului Uniunii Europene](#) definește principiile care denotă competențele UE, de ex, de atribuire, de subsidiaritate și proporționalitate. În par. 44 al [hotărârii](#) asupra cazului C-621/18, Curtea Europeană a Justiției a declarat “[...] Tratatul de bază, care constituie Carta Constituțională de bază a Uniunii Europene [...], stabilesc, contrar tratatelor internaționale obișnuite, o nouă ordine legală, având în posesie propriile instituții, pentru beneficiul cărora, Statele Membre în această privință, și-au limitat drepturile suverane în domenii tot mai largi, subiectele cărora includ nu doar acele State, dar și pe naționaliile acestora.

²⁶ CEC a stabilit două CECE municipale (Chișinău și Bălți), 32 de CECE raionale, un CECE pentru Găgăuzia, unul pentru alegătorii cu reședință în Transnistria și unul pentru alegătorii din străinătate.

²⁷ Decizia de a înființa doar 5 secții de votare în Federația Rusă a fost criticată de unii actori politici și contestată în instanță de unul dintre ei. (vezi [secțiunea Soluționarea Litigiilor Electorale](#)). După ce Ministerul Afacerilor Externe s-a pronunțat pe 25 septembrie, din motive de securitate, împotriva deschiderii secțiilor de votare în Federația Rusă, cu excepția sediului ambasadei sau consulatului, și și-a retras desemnarea membrilor a 3 BESV, CEC-ul a admis imposibilitatea practică de a deschide secții de votare în Surgut, Iaroslavl, și St. Petersburg, iar buletinele imprimate pentru aceste BESV au fost distruse în data de 7 octombrie.

în cadrul acestor alegeri prezidențiale și referendum pentru alegătorii de peste hotarele țării, rezidenți în șase țări desemnate.²⁸

CEC este un organ electoral permanent desemnat în 2021, constând din nouă membri, unul desemnat de președinte și opt de fracțiunile parlamentare, în mod proporțional reprezentării lor în parlament. În componența sa actuală, un membru CEC este desemnat de președinte, cinci membri sunt desemnați de majoritatea parlamentară, iar trei de către opoziție. Președinții CECE sunt angajați permanent, în timp ce membrii sunt desemnați *ad hoc* înainte de fiecare alegeri de către judecătorii și consiliile locale de nivel al doilea și partidele parlamentare.²⁹ BESV sunt organe electorale temporare, ai căror membri sunt desemnați de consiliile locale și partidele parlamentare. Femeile au constituit majoritatea la fiecare nivel al administrării electorale, cinci membri CEC sunt femei, inclusiv președinta instituției, precum și 70% din componența membrilor CECE și 59% din componența conducerii CECE.

CEC a administrat eficient și transparent organizarea alegerilor prezidențiale și referendumului respectând termenele legale, în ciuda lipsei mari de resurse umane în mai multe secții.³⁰ Ședințele CEC au fost anunțate din timp, deschise observatorilor și mass-mediei și transmise online. Înregistrările ședințelor au rămas disponibile online, iar deciziile adoptate au fost publicate cu promptitudine. Deciziile CEC au fost adoptate într-o manieră imparțială și colegială, iar proiectele de decizie au fost discutate deschis în timpul ședințelor, cu contribuții din partea candidaților, participanților la referendum și instituțiilor publice implicate în pregătirile alegerilor.

CECE și BESV au fost desemnate respectând termenele legale. CECE au fost profesionale și bine-echipate, iar caracterul permanent al desemnării președinților CECE a contribuit la eficiența pregătirilor electorale. Ședințele CECE și BESV observate de Misiunea ODIHR au fost, în general, evaluate drept eficiente. Misiunea ODIHR a observat că unele BESV nu au fost întotdeauna deschise în timpul orelor de lucru anunțate, ceea ce a limitat oportunitatea alegătorilor de a inspecta listele electorale și de a solicita certificate pentru drept de vot. Majoritatea interlocutorilor și-au exprimat încrederea în profesionalismul și imparțialitatea CECE și BESV, cu toate acestea încrederea publică în CEC ar fi putut fi negativ afectată de faptul că unii participanți la alegeri au pus la îndoială echilibrul componenței actuale a CEC și, prin urmare, independența membrilor acesteia.³¹

Prin Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE), CEC a desfășurat un program de instruire extensiv pentru funcționarii electorali și alți participanți.³² Ședințele de instruire BESV observate de Misiunea ODIHR în țară au fost evaluate drept profesionale, eficiente și interactive. Instruirile online au fost disponibile pentru membrii CECE și BESV care au fost înlocuiți după ce instruirile în persoană se finalizaseră.

CEC și CICDE au desfășurat o campanie amplă de informare a alegătorilor prin rețelele sociale, mijloacele de radiodifuziune, pliante imprimate și ghiduri, inclusiv materiale în șase limbi, de asemenea în limbajul Braille și interpretare în limbajul semnelor.³³ Cu toate că CEC a luat măsuri pentru a facilita accesul persoanelor cu dizabilități la procesul electoral, oferind lentile de mărire și șabloane în Braille

²⁸ Statele Unite ale Americii, Canada, Norvegia, Suedia, Finlanda și Islanda. Posibilitatea adoptării votului prin corespondență cu caracter permanent pe o scară mai largă va fi evaluate în urma alegerilor din 2024.

²⁹ În Găgăuzia, aceste alegeri au fost administrate de un CECE temporar. CECE pentru alegătorii transnistreni a funcționat cu 10 membri după demisia președintelui.

³⁰ O decizie parlamentară din 2023, ce recomandă guvernului să ia măsuri pentru a depăși lipsa personalului calificat al CEC-ului rămâne neabordată.

³¹ În baza compoziției parlamentare actuale, majoritatea membrilor CEC au fost desemnați de partidul aflat la guvernare, creând un dezechilibru ce pune în pericol imparțialitatea CEC. Un nou mecanism de desemnare cu scopul de a spori independența și imparțialitatea instituțională a fost introdus de către Codul Electoral din 2022 și va fi aplicat începând cu 2026. Noua formulă cuprinde 7 membri CEC, câte unul desemnat de Președinte, Ministerul de Interne, Consiliul Superior al Magistraturii, societatea civilă și opoziția parlamentară, iar doi membri de către partidul de guvernare.

³² Toți funcționarii electorali trebuie certificați de CICDE.

³³ Cele șase limbi sunt: română, rusă, ucraineană, romani, bulgară și găgăuză

pentru ziua alegerilor, marea majoritate a clădirilor publice utilizate drept sedii BESV rămâne fizic inaccesibilă alegătorilor cu mobilitate limitată.³⁴

Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică a informat Misiunea ODIHR că în timpul ultimului an și-a întărit capacitatea de a proteja infrastructurii digitale pentru alegeri împotriva atacurilor cibernetice și de a asigura încrederea publică în integritatea procesului electoral. Măsurile includ identificarea țintelor posibile, un nivel înalt de pregătire pentru a restabili conectivitatea la BESV, instruire în domeniul răspunsului la incidente, instruire în domeniul securității cibernetice pentru operatorii Sistemului Informatic Automatizat de Stat și contracararea dezinformării cu privire la potențiale atacuri cibernetice. O echipă națională inter-instituțională de intervenție în caz de criză a fost înființată sub conducerea Ministerului de Interne.

Înregistrarea alegătorilor

Cetățenii care au împlinit 18 ani au drept de vot, cu excepția celor care sunt privați de acest drept printr-o hotărâre judecătorească pe motiv de dizabilitate intelectuală sau psihologică. Acestea sunt în contradicție cu standardele internaționale și contrare recomandărilor anterioare ODIHR și Comisiei de la Veneția.³⁵

Înregistrarea alegătorilor este pasivă, continuă și centralizată. Deși RSA este menținut și actualizat de CEC, acuratețea acestuia depinde de precizia Registrului de Stat al Populației, din care sunt extrase datele.³⁶ În data de 2 octombrie, RSA includea 3,302,142 de alegători, dintre aceștia, 284,755 de alegători fără înregistrare la domiciliu în Moldova, 274,475 înregistrați în Transnistria și 20,896 înregistrați prealabil pentru a vota în străinătate (inclusiv 1809 pentru votul prin corespondență) nu au fost incluși în listele electorale tipărite disponibile la fiecare BESV dar au putut fi adăugați în listele electorale suplimentare în ziua alegerilor.³⁷ Moldova are o diasporă foarte mare, estimată la 1,100,000 de persoane, dar numai 117,326 de cetățeni moldoveni sunt înregistrați oficial ca rezidenți străini, în timp ce mulți alții rămân în listele electorale³⁸. În general caracterul incluziv al RSA s-a bucurat de încredere. Totuși, mecanismul pentru înlăturarea cetățenilor decedați din RSA depinde de inițiativa familiei în raportarea unor astfel de schimbări, iar unele părți implicate în procesul electoral au pus la îndoială acuratețea registrului, în special cu referire la cetățenii decedați în străinătate sau în Transnistria.

BESV au trebuit să pună la dispoziție listele alegătorilor spre examinare publică la sediul secțiilor de votare încă din data de 30 septembrie. Misiunea ODIHR a observat că unele BESV le-au afișat la sediul acestora, în timp ce altele le-au avut disponibile la cerere numai în timpul orelor de lucru ale BESV. Alegătorii au putut, de asemenea, să-și verifice propriile înregistrări online în RSA precum și să verifice

³⁴ Conform unui [studiu din 2022](#) desfășurat de CEC și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova cu privire la 2017 clădiri, doar 569 sunt accesibile într-o anumită măsură și numai 18 complet accesibile. CEC a publicat, de asemenea, o [hartă a accesibilității](#) BESV.

³⁵ Paragraful 7.3 al [Documentului OSCE din 1990 de la Copenhaga](#) stipulează faptul că Statele Participante vor „garanta dreptul de vot universal și egal pentru cetățenii adulți”. Conform articolelor 12 și 29 din [Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități](#) (CDPD), „statele părți vor recunoaște că persoanele cu dizabilități se bucură de capacitate legală pe baza egalității cu ceilalți, în toate domeniile vieții” și vor asigura „dreptul și oportunitatea [...] de a vota și de a fi alese”. Paragraful 48 din [Comentariul general nr. 1 la articolul 12 din CDPD](#) afirmă că „capacitatea de luare a deciziilor a persoanei nu poate fi o justificare pentru excluderea persoanelor cu dizabilități de la exercitarea [...] dreptului de vot [și] dreptului de a candida la alegeri”.

³⁶ Registrul de Stat al Populației este gestionat de Agenția Servicii Publice.

³⁷ Alegătorii din instituțiile medicale, deținuții și alegătorii imobilizați la domiciliu pe motive de vârstă, dizabilitate sau boală au putut solicita votarea cu ajutorul urnei mobile până în data de 19 octombrie. Alegătorii au putut vota la altă secție de votare decât la cea unde sunt înregistrați dacă și-au înregistrat domiciliul temporar până în data de 25 septembrie sau au solicitat un certificat pentru drept de vot în absență până în 19 octombrie.

³⁸ A se vedea par. 247 al [Raportului](#) din 2020 cu privire la Legea Electorală și Administrația Electorală în Europa al Comisiei de la Veneția, care subliniază potențialul impact negativ al cerințelor prezenței la vot în absența unui ‘registru al alegătorilor absolut corect’.

orice listă electorală cu datele personale redactate în funcție de secția de votare, și au putut solicita corectarea datelor până la data de 13 octombrie.

În ziua alegerilor, verificarea electronică a buletinelor de identitate ale alegătorilor în RSA a fost desfășurată prin SIASA.³⁹ Fiecare secție de votare a fost conectată în timp real cu modulul listei electorale în SIASA, iar operatorii au marcat fiecare alegător care a votat, pentru a asigura măsuri de protecție împotriva votului multiplu.

Înregistrarea candidaților și participanților la referendum

Cetățenii cu drept de vot pot candida dacă au împlinit 40 de ani, au locuit permanent în Moldova cel puțin 10 ani și posedă limba română.⁴⁰ Prevederile Codului Electoral din 2022 au introdus studiile superioare drept criteriu de eligibilitate.⁴¹ Cerința de reședință este nerezonabil de lungă și în contradicție cu angajamentele OSCE și alte standarde internaționale. Procedura și criteriile pentru stabilirea nivelului de cunoaștere a limbii nu sunt reglementate, ducând eventual la o aplicare discriminatorie, iar cerința studiilor superioare este discriminatorie, în conflict cu angajamentele OSCE, standardele internaționale și bunele practici.⁴² Personalul militar activ, deținuții care își execută pedeapsa în sistemul penitenciar, persoanele ale căror cazier judiciar activ include infracțiuni comise în mod deliberat, precum și persoanele private de dreptul de a ocupa funcții publice printr-o decizie judecătorească definitivă nu pot candida la alegeri.

Candidații la funcția de președinte pot fi desemnați de partide politice și blocuri electorale, sau, în cazul candidaților cu statut independent, de către grupuri de alegători.⁴³ Înregistrarea este un proces din două etape; între 21 august și 31 august, CEC a acceptat 18 cereri și a înregistrat 13 grupuri de inițiativă⁴⁴; aceste grupuri au trebuit să colecteze și să prezinte între 15.000 și 25.000 de semnături de susținere între 21 august și 20 septembrie.⁴⁵ Douăsprezece dintre cele 13 grupuri înregistrate au depus documentele de desemnare și listele cu semnăturile de susținere.⁴⁶ În mod îmbucurător, prevederile Codului Electoral din 2022 le-a permis alegătorilor să semneze în sprijinul mai multor candidați, a introdus cerința colectării de semnături pentru partidele politice care desemnează un candidat la funcția

³⁹ SIASA are module separate pentru identificarea alegătorilor, verificarea semnăturilor de susținere, acreditarea observatorilor, etc.

⁴⁰ Procedura pentru testarea limbii nu este reglementată.

⁴¹ Conform Codului Electoral, este obligatorie prezentarea unei diplome de licență, sau unui echivalent.

⁴² Paragraful 7.5 al [Documentului OSCE din 1990 de la Copenhaga](#) stipulează faptul că Statele participante ar trebui 'să respecte dreptul cetățenilor de a candida pentru o funcție politică sau publică, individual sau în calitate de reprezentanți ai partidelor sau organizațiilor politice, fără discriminare. Articolul 25 coroborat cu articolul 2 al [PIDCP](#) prevede ca dreptul de a fi ales să fie asigurat fără discriminare. Paragraful 15 [din Comentariul General nr.25 al Comitetului ONU pentru Drepturile Omului](#): ,persoanele care sunt eligibile să candideze la alegeri nu trebuie excluse pe criterii nerezonabile sau discriminatorii cum ar fi studiile, reședința sau descendența, sau pe motiv de afiliere politică. A se vedea linia directoare I.1.1.1c a [Codului Bunelor Practici pe Chestiuni Electorale](#).

⁴³ Pentru a fi desemnat de alegători, un candidat la funcția de președinte trebuie să creeze un grup de inițiativă de la 25 până la 100 de alegători; crearea unui grup de inițiativă trebuie să fie în conformitate cu cerințele formale determinate de Codul Electoral.

⁴⁴ Patru grupuri de inițiativă au avut statutul de independent al candidaților respectivi contestat de CEC. CEC a refuzat în cele din urmă înregistrarea grupurilor de inițiativă care susțineau: pe domnul Bolea - președintele Partidului Renaștere; pe domnul Tabarcea, pentru implicarea în activități, inclusiv de agitație electorală pentru Partidul Șansă; și pe domnul Borodachi, membru al partidului politic PACE. Domnului Tarlev, un al patrulea candidat care s-a prezentat ca independent, i-a fost revocată înregistrarea inițială a grupului său de inițiativă, dar candidatura sa a fost în cele din urmă înregistrată din partea unui partid (Viitorul Moldovei). Grupul de inițiativă al domnului Pleșca a fost refuzat pentru că acesta a fost nominalizat de Partidul Social Democrat European din Moldova, în timp ce era președinte al Uniunii Sociale Creștine din Moldova (USCM). Nominalizarea sa nu a fost, de asemenea, depusă conform statutului partidului desemnator. Înregistrarea grupului de inițiativă al doamnei Corsun a fost refuzată după ce aceasta nu a reușit să demonstreze competența în limba română.

⁴⁵ Mai mult decât atât, un minim de 600 de semnături de la cel puțin 18 din 35 de unități teritorial-administrative este necesar.

⁴⁶ Grupul de inițiativă pentru domnul Arseni nu a depus documentele de nominalizare și semnăturile de susținere.

de președinte, și a clarificat regulile pentru desemnarea candidaților și soluționarea litigiilor, așa cum a fost recomandat de ODIHR și Comisia de la Veneția.⁴⁷

În evaluarea desemnărilor candidaților, CEC a examinat conformitatea documentelor depuse cu statutele partidelor care i-au nominalizat și procesele verbale ale adunărilor acestora și a luat în considerare dovezi referitoare la legăturile candidaților care s-au declarat independenți cu partidele politice. Deși CEC a adoptat decizii într-o manieră ce apare consecventă și bazată pe criterii obiective, absența prevederilor legale și de reglementare pentru a stabili statutul de independent al unui candidat trezește îngrijorări întrucât poate deschide procesul către o interpretare arbitrară.

CEC a desfășurat procesul de verificare a semnăturilor imparțial și obiectiv. Procesul a fost deschis observatorilor și reprezentanților partidului și s-a desfășurat în conformitate cu termenele legale. Înregistrarea candidaților a fost incluzivă și a rezultat în 11 candidați, șapte bărbați și patru femei, oferind alegătorilor o varietate de opțiuni politice. Desemnarea unui candidat a fost respinsă pentru că nu îndeplinea numărul necesar de semnături de susținere.⁴⁸

În mod îmbucurător, cadrul legal al referendumului include conceptul de susținători și oponenți ai unui referendum și impune înregistrarea ca participant în cadrul campaniei referendare.⁴⁹ Totuși, prevederea ce permite doar partidelor politice și blocurilor electorale de a se înregistra la CEC în calitate de participanți la referendum, astfel excluzând cetățenii, grupurile de cetățeni și organizațiile societății civile, rămâne restrictivă. Până la termenul limită de 20 septembrie, CEC a primit cereri de înregistrare de la 19 potențiali participanți la referendum și a înregistrat inițial 16.⁵⁰ Partidului Șansă i s-a anulat ulterior înregistrarea după ce o instanță a dispus limitarea activităților partidului pe o perioadă de trei luni (*A se vedea secțiunea Soluționarea litigiilor electorale*),⁵¹ rămânând astfel 15 participanți.⁵²

⁴⁷ A se vedea [Opiniile Comune](#) ODIHR și ale Comisiei de la Veneția cu privire la proiectul de cod electoral (CDL-AD(2022)025).

⁴⁸ Grupul de inițiativă care îl susținea pe domnul Munteanu a prezentat un număr insuficient de semnături valide de susținere.

⁴⁹ Directiva 1.2.2 din [Codul Revizuit al bunelor practici referitor la Referendumuri](#) „prevede că trebuie garantată egalitatea de șanse pentru susținătorii și oponenții propunerii care este supusă votului”.

⁵⁰ Blocului electoral Victorie i-a fost refuzată înregistrarea pentru că nu a furnizat CEC-ului clarificările suplimentare solicitate cu privire la acordul de formare a blocului și pentru că a solicitat înregistrarea cu același nume ca unul dintre partidele membre, contrar unei instrucțiuni a CEC. Partidul PACE și Partidul Victoria au primit refuz la înregistrare pentru că nu au putut demonstra că cererea a fost depusă de cei autorizați de statutul partidului să facă acest lucru și, în cazul blocului Victoria, pentru că reprezentau un „bloc electoral camuflat”. În [decizia](#) sa din 2014 privind rezultatele alegerilor parlamentare, Curtea Constituțională a declarat că nu ar trebui permisă înregistrarea membrilor a două sau mai multe partide pe o singură listă de partid și că membrii a două partide pot participa la alegeri împreună doar dacă respectivele partide se înregistrează ca un bloc electoral.

⁵¹ Cu două zile înainte de alegerile locale din noiembrie 2023, o Comisie pentru Situații Excepționale, înființată ca parte a stării de urgență declarate din cauza războiului provocat de invazia Federației Ruse în Ucraina, a dispus eliminarea din registrul electoral a tuturor candidaților nominalizați de Partidul lui Ilan Șor, afiliat blocului „Șansa. Obligații. Realizări”, fondat de Ilan Șor după interzicerea Partidului Șor. La baza ordinului au stat acuzații de cumpărare a voturilor și încălcarea regulilor de finanțare a campaniilor, inclusiv utilizarea de fonduri nedeclarate prin proiecte de sponsorizare inițiate de domnul Șor. Acest ordin a fost anulat de Curtea de Apel Chișinău în decembrie 2023. În mai 2024, Ministerul Justiției a solicitat noi restricții bazate pe eșecul partidului de a respecta cerințele CEC. Pe 16 august, Tribunalul Bălți a ordonat suspendarea timp de trei luni a partidului, lucru confirmat de Curtea de Apel Bălți în data de 11 septembrie 2024.

⁵² Un total de 13 partide au fost înregistrate în sprijinul „da”: Partidul Ecologist Verde, Mișcarea Respect Moldova, Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa, Coaliția pentru Unitate și Prosperitate, Blocul „Împreună”, Partidul Acțiune și Solidaritate, Mișcarea Alternativă Națională, Partidul Democrația Acasă, Alianța pentru Unirea Românilor, Partidul Politic „Noi”, Partidul Reîntregirii Naționale „Acasă”, Partidul Social-Democrat European și Partidul „Voința Poporului”. Două partide au fost înregistrate în sprijinul „nu”: Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) și Partidul Renașterii. Nu există opțiunea de înregistrare pentru a face agitație electorală în vederea boicotării referendumului.

Campania Electorală

Campania oficială de 29 de zile a început în data de 20 septembrie și a luat sfârșit în data de 18 octombrie la miezul nopții. În timpul atât campaniei prezidențiale cât și referendum, libertățile fundamentale de exprimare, asociere și adunare au fost în general respectate. Candidații au putut să-și desfășoare campania electorală fără impedimente, în general, deși unii au raportat cazuri de obstrucționare de către poliție; aceste acuzații au fost respinse de poliție.⁵³ În timp ce mediul de desfășurare a campaniei electorale a fost afectat de interferențe din străinătate și eforturi active de dezinformare, campania concurenților electorali înregistrați a rămas pe tot parcursul ei cu profil scăzut. ODIHR a observat cazuri în care președinta și partidul aflat la guvernare au profitat de pozițiile lor.

În timpul acestei perioade, publicitatea electorală a fost permisă doar candidaților și participanților la referendum înregistrați la CEC. Doar patru din cei 11 candidați la funcția de președinte au putut să-și înceapă campania electorală din 20 septembrie, în timp ce înregistrarea candidaților și procesele de soluționare a litigiilor conexe erau încă în desfășurare,⁵⁴ contrar principiului oportunităților egale de campanie, și în contradicție cu paragraful 7.6 al Documentului OSCE din 1990 de la Copenhaga, alte standard internaționale și bune practici.⁵⁵ Unii au raportat întârzieri adiționale la începutul campaniei electorale legate de regulile privind finanțarea campaniei. (*A se vedea secțiunea Finanțarea Campaniei*)

O campanie neoficială din partea actorilor electorali neînregistrați și ilegali s-a desfășurat simultan cu campania oficială, iar cadrul electoral nu a oferit suficiente instrumente pentru a contracara o serie de neregularități care au impactat mediul de desfășurare al campaniei electorale. Au fost înregistrate acuzații de sprijin străin direct pentru multipli candidați prezidențiali și partide politice⁵⁶, dar aceștia nu au fost făcuți public de către autoritățile competente și nu au fost luate măsuri împotriva lor înainte de alegeri.⁵⁷ Au existat dovezi credibile de interferență din străinătate, inclusiv oferirea stimulentei financiare ilegale pentru a influența alegătorii.⁵⁸ De exemplu, Misiunea ODIHR a luat cunoștință de

⁵³ Astfel de afirmații au fost făcute de doamna Vlah, doamna Furtună și domnul Tarlev, precum și de PCRM. Reprezentanții poliției au respins aceste afirmații.

⁵⁴ În ceea ce privește termenele limită pentru nominalizarea candidaților și soluționarea disputelor legate de alegeri stabilite în Codul Electoral, începutul perioadei oficiale de campanie coincide cu termenul limită pentru candidații potențiali de a colecta și depune semnături. Domnul Stoianoglo, domnul Usatii și domnul Tarlev au fost înregistrați până în 20 septembrie și și-au lansat activitățile de campanie în acea zi sau la scurt timp după aceea. Doamna Vlah, domnul Chicu, domnul Năstase, domnul Țicu, doamna Furtună, doamna Morari și domnul Ulianovschi au fost înregistrați până în 24 septembrie, în cadrul termenului legal pentru verificarea semnăturilor, dar șase dintre ei nu și-au început campania nici cu o săptămână mai târziu după începutul oficial al perioadei de campanie.

⁵⁵ Paragraful 7.6 din [documentul OSCE de la Copenhaga din 1990](#) solicită Statelor participante OSCE să se asigure că participanții pot concura între ei pe o bază de tratament egal în fața legii și a autorităților. De asemenea, a se vedea articolul 1.2.3.a din [Codul bunelor practici în chestiuni electorale](#) din 2022 al Comisiei de la Veneția, care recomandă că „egalitatea de oportunitate trebuie garantată pentru partide și candidați deopotrivă.”

⁵⁶ În 18 octombrie, CEC a ținut o [conferință de presă](#) în care a afirmat că desfășurarea activităților alegerilor de către subiecții neînregistrați, inclusiv Blocul Victoria, este fără precedent.

⁵⁷ Într-un [comunicat de presă](#) din 3 octombrie, poliția a anunțat că Inspectoratul Național de Investigație, împreună cu Procuratura Anticorupție, au efectuat „mai multe percheziții în cadrul unei cauze penale pornită privind finanțarea ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă și a concurenților electorali”, dar nu a oferit alte detalii. La [o sedință](#) din 7 octombrie, CEC a declarat că a primit de la poliție înștiințarea cu privire la temele discutate în conferința de presă, dar nu a putut face nimic în legătură cu aceasta, deoarece notificarea nu conținea dovezi privind numele persoanelor implicate sau dovezi concrete ale finanțării ilegale.

⁵⁸ În data de 29 septembrie, domnul Șor a postat un video în care a făcut următoarea afirmație: „Vreau să angajez ambasadori de-ai lui Ilan Șor la referendum. Pentru aceasta, trebuie să vă înregistrați pe Botul Telegram. Cel mai important lucru este să convingeți cât mai mulți oameni posibil la secțiile voastre de votare. Noi știm adevărul și vă vom spune, iar voi trebuie să împărtășiți această informație cu cât mai mulți oameni puteți. Lucrul va fi remunerat, după înregistrarea pe Bot veți fi plătiți cu 500 de lei, iar timp de trei săptămâni veți avea sarcini care vor fi plătite suplimentar. Dacă lucrați bine, iar în regiunea în care lucrați, majoritatea oamenilor vor vota împotriva referendumului, bonusul va fi de 5000 de lei.” În data de 3 octombrie, Procuratura Anticorupție, în cooperare cu Inspectoratul Național de Investigație, [a anunțat](#) confiscarea materialelor aparținând „persoanelor afiliate organizației criminale conduse de Ilan Șor... formate din persoane situate pe teritoriul Federației Ruse” și a descris un sistem ierarhic care includea „deschiderea de conturi în banca comercială rusă Promsvyazbank” în scopul obținerii de

trimiterea unor mesaje, inclusiv a unui primit de un observator al Misiunii ODIHR cu două zile înaintea alegerilor, care invita la diseminarea în rețelele sociale, contra unor sume de bani, a unui mesaj al blocului Victorie pentru a vota „nu” la referendum.⁵⁹ Mai mult decât atât, o varietate de actori neînregistrați ca participanți la referendum au fost observați făcând agitație electorală, atât offline cât și online.⁶⁰

Pe parcursul perioadei campaniei electorale, guvernul a continuat să desfășoare o amplă activitate de agitație electorală cu privire la „beneficiile și oportunitățile oferite de”, apartenența la UE și nu a oferit explicații obiective referitoare la opțiunile referendumului,⁶¹ în timp ce partidul aflat la guvernare a făcut agitație electorală pentru „da” în cadrul referendumului. Deși bunele practici stipulează că nu este necesar să se interzică complet intervenția din partea autorităților în favoarea sau împotriva propunerii referendumului, de asemenea invită autoritățile să nu se implice în agitație electorală excesivă și părtinitoare, ci să demonstreze obiectivitate.⁶² Aceste practici au estompat rolurile dintre guvernare și PAS în calitate de partid înregistrat pentru a face campanie în cadrul referendumului, ceea ce contravine cu paragraful 5.4 al Documentului OSCE din 1990 de la Copenhaga.⁶³ Dificultatea îndelungată a CEC de a soluționa o plângere împotriva doamnei Sandu a indicat faptul că cadrul de reglementare cu privire la utilizarea resurselor administrative a fost lipsit de suficientă claritate (*a se vedea secțiunea*

stimulente financiare pentru a influența rezultatele alegerilor și referendumului. Autoritățile au spus că aproximativ 130.000 de persoane erau implicate în schemă și că 15 milioane de dolari au fost transferate în septembrie. Autoritățile moldovenești au informat de asemenea ODIHR că au găsit dovezi că aceste scheme au fost orchestrate de domnul Șor și Federația Rusă și au inclus eforturi de sabotare a referendumului, precum și planuri de organizare a protestelor și altor activități destabilizatoare după rezultatele alegerilor și referendumului. Pe 17 octombrie SIS a anunțat că a stabilit că Ilan Șor a folosit paravanul ONG-ului „EURASIA” pentru a finanța călătoria la Moscova a unor grupuri de tineri, pentru a fi antrenați în tacticile și metodele de desfășurare a acțiunilor de protest”. În conjuncție cu aceleași investigații, poliția națională a [anunțat](#) că a efectuat 88 percheziții și a confiscat 1,6 milioane lei. Într-o [declarație](#) din aceeași zi, prim ministrul s-a referit la totalitatea acestor eforturi declarând că „Inspectoratul General al Poliției a făcut 350 de percheziții pe cauze penale, a reținut sute de infractori, a pus peste 250 de amenzi, a ridicat zeci de milioane de lei”.

⁵⁹ Mesajul este “Dragi prieteni! Invităm persoanele care gândesc la fel ca noi să ne ajute la răspândirea informațiilor și să posteze un nou anunț pe Facebook! Videoclipul pe care vă propunem să-l distribuiți va fi în următorul mesaj. Pentru timpul și efortul dumneavoastră, vă oferim o compensație de 150 de lei. Vă rugăm să rețineți că pe pagina dumneavoastră trebuie să aveți cel puțin 50 de prieteni sau abonați!” Videoclipul o înfățișează pe Marina Tauber, care încearcă să convingă oamenii să voteze „nu” la referendum, altfel „voturile voastre vor fi furate [...] fiecare cetățean care rămâne acasă răspunde pentru consecințele dezastruoase dacă Maia Sandu o să poată să falsifice acest referendum”.

⁶⁰ Liderul PSRM, Igor Dodon, i-a sfătuit pe următorii săi să nu participe la referendum, în [postări pe rețelele sociale](#) și în timpul evenimentelor de campanie pentru domnul Stoianoglo. Liderul partidului „Șansa”, Alexei Lungu, a folosit [contul său de Telegram](#) pentru a îndemna susținătorii să voteze „nu” (conturile de Facebook și Instagram ale partidului au fost suspendate). Misiunea ODIHR a observat, de asemenea, blocul „Victorie” desfășurând activități de campanie. Alte exemple includ site-ul „Nu acum” (Not Now), care a fost interzis de Serviciul de Informație și Securitate (SIS), și campaniile de postere anti-UE realizate de actori neidentificați

⁶¹ [Campania a fost lansată](#) pe 8 iulie 2024 și planificată să se încheie pe 18 August 2024. [Website-ul](#) Guvernului Republicii Moldova face conexiune direct cu pagina web [Europa pentru tine](#), care include o numărătoare inversă pentru referendum și afirmația „pentru a ajunge să trăiești o viață bună trebuie să faci alegeri corecte”. Campania Europa pentru Tine este [estimată](#) la o valoare de 515.000 Euro. A fost observat și faptul că instituțiile publice locale au afișat deseori informație explicând UE. Campania a fost subiectul unei plângeri depuse de domnul Bolea (*a se vedea secțiunea privind Soluționarea Litigiilor Electorale*). De asemenea, a se vedea Ghidul 1.3.1.d și la Memorandumul Explicativ al [Codului bunelor practici al Comisiei de la Venetia privind Referendumurile](#), care subliniază necesitatea ca autoritățile să furnizeze materiale obiective.

⁶² Conform Memorandumului explicativ al [Codului Bunelor Practici cu privire la Referendumuri](#) par. 11: Utilizarea fondurilor publice de către autorități în scopuri de campanie trebuie interzisă pentru a garanta oportunități egale și libera formare a opiniei alegătorilor. În plus, autoritățile publice la orice nivel (național, regional sau local) nu trebuie să se implice în campanie electorală extremă și părtinitoare, ci să demonstreze obiectivitate.

⁶³ Paragraful 5.4 din [Documentul OSCE din 1990 de la Copenhaga](#) prevede o „separație clară între stat și politică, în special, partidele politice nu vor fuziona cu statul.”

Soluționarea litigiilor electorale). De asemenea, Misiunea ODIHR a observat cazuri de utilizare abuzivă a resurselor administrative care nu au constituit obiectul sesizărilor.⁶⁴

Pe lângă PAS, puțini dintre participanții la referendum înregistrați pentru „da” au desfășurat o agitație electorală în mod activ. Cele două partide înregistrate în favoarea opțiunii „nu” au făcut agitație electorală în spațiul online, deseori utilizând un limbaj incendiar. Niciun concurent nu a fost observat făcând agitație electorală în ceea ce privește conținutul amendamentelor constituționale propuse. Partenerii europeni au sprijinit activ parcursul european al Moldovei, inclusiv prin vizite de rang înalt în timpul campaniei și anunțul unui pachet financiar în valoare de 1.8 miliarde de Euro în sprijinul dezvoltării economice a Moldovei care era în pregătire de la începutul anului⁶⁵; momentul acestui anunț, făcut cu 10 zile înainte de alegeri și referendum, a fost criticat de opoziție.⁶⁶

Campania prezidențială a fost competitivă, cu mesaje concentrate în principal pe politica externă a Republicii Moldova, identitate și valori, probleme economice, emigrare și pensii. Activitățile campaniei electorale au inclus propaganda electorală din ușa în ușa, întâlniri de mică amploare și întâlniri mai mari, pliante și buletine informative, panouri publicitare și afișe, și mass-media tradițională. Uneori, campania retorică includea insulte, deseori adresate președintei în exercițiu. Cel puțin, doi candidați au făcut agitație electorală în mod deschis folosind mesaje anti LGBTI. Au existat de asemenea, raportări credibile cu privire la implicarea personalităților religioase în cadrul campaniei, contrar legislației naționale.⁶⁷ În mod pozitiv, nu au fost observate exemple de retorică discriminatorie împotriva minorităților naționale. Limba rusă a fost pe larg utilizată de către unii candidați în campaniile electorale.

Problemele femeilor sau temele de interes pentru ele nu au fost reflectate în cadrul campaniei electorale și au fost observate puține cazuri de limbaj sexist.⁶⁸ [Misiunea ODIHR a observat 59 evenimente electorale în care femeile au reprezentat un procent estimate de 45,5% din participanți. Femeile au reprezentat aproximativ 50% sau mai mult din participanții la evenimentele tuturor celor patru candidate; în toate cazurile, cu excepția unuia, femeile au reprezentat 36% sau mai puțin din participanți la evenimentele candidaților bărbați. Femeile au participat în rol de orator în 32 din cele 59 de evenimente electorale observate, reprezentând 41.6 procente din oratori.

Toți candidații au utilizat rețelele sociale pentru a face agitație electorală. Facebook, Instagram, TikTok și Telegram au fost cele mai utilizate platforme, folosite de candidați pentru a-și anunța evenimentele de campanie electorală, pentru a posta video-uri și a disemina mesaje. Conform Meta Ad Library, candidații cu cea mai mare rată de publicitate au fost doamna Sandu, domnul Usatîi, doamna Morari, și

⁶⁴ Articolul 1 din Codul Electoral definește resursele administrative, în timp ce Articolul 16 specifică persoanele cărora se aplică aceste dispoziții. Numeroși membri ai cabinetului au făcut agitație electorală în mod activ atât pentru doamna Sandu, cât și pentru referendum, unii dintre ei promovând programele guvernului, inclusiv [Prim-ministrul](#), [Ministrul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale](#), [Ministrul Mediului](#) și [Ministrul Culturii](#). În plus, în 9 octombrie, guvernul a [anunțat](#) o plată unică a pensiilor de 120 de euro. Misiunii ODIHR i s-a raportat de asemenea, că oficiali locali și funcționari publici din Bălți, Cahul, Nisporeni, Sângerei și Strășeni au fost implicați în diverse aspecte ale campaniei.

⁶⁵ De la începutul campaniilor prezidențiale și de referendum din 20 septembrie, acestea au inclus vizita din 4 octombrie Prim Ministrului României, Marcel Ciolacu, vizita din 10 octombrie a președintei Comisiei Europene, Ursula von der Leyen; vizita din 15 octombrie a miniștrilor de externe din opt membri ai formatului Nordic-Baltic - Danemarca, Finlanda, Estonia, Islanda, Letonia, Lituania, Norvegia și Suedia. Vizita doamnei von der Leyen a coincis cu [anunțul](#) unui pachet semnificativ de sprijin financiar pentru Moldova, în valoare de 1,8 miliarde de euro - Planul de Creștere. Pe [pagina sa de Facebook](#), doamna Sandu a numit vizita „un mesaj clar că suntem susținuți puternic de prietenii noștri din UE” și a spus că acest plan financiar „ne apropie de obiectivul nostru de a pregăti țara pentru aderarea la Uniunea Europeană până în 2030.

⁶⁶ De exemplu, candidatul prezidențial domnul Tarlev a postat pe [Facebook](#): „Când Europa de rang înalt crede că pomana înainte de alegeri poate atrage voturile moldovenilor de partea regimului falimentar, este o rușine!”

⁶⁷ Articolul 15(2) din Legea nr. 125 din 2007 privind libertatea de conștiință, gândire și religie.

⁶⁸ În cadrul unei întâlniri de campanie pentru domnul Stoianoglo la Bălți, în 13 octombrie, unul dintre oratori a pus la îndoială capacitatea doamnei Sandu de a înțelege politicile familiale și educaționale și de a respecta biserica, având în vedere că nu are copii. O asemenea declarație a fost făcută la o întâlnire pentru domnul Stoianoglo în Ungheni în 12 octombrie.

domnul Chicu.⁶⁹ Narativele de dezinformare online au fost frecvente și deseori s-au reflectat în cadrul agitației electorale offline, intensificând discursul anti-LGBTI și temerile asupra expansiunii în Moldova a războiului provocat de invazia Federației Ruse în Ucraina, vânzarea pământului moldovenesc străinilor și interzicerea Mitropoliei Moldovei. Guvernul a evaluat dezinformarea drept o amenințare crucială la securitatea națională și a pus în aplicare planuri de a o împiedica în viitor;⁷⁰ în contextul acestor alegeri purtătorul de cuvânt al guvernului a emis declarații publice pentru a dezminți aceste narrative.⁷¹ Deși unele reglementări ale campaniei electorale se aplică activităților de agitație electorală pe rețelele sociale, din moment ce spațiul online rămâne subreglementat, nu există o claritate cu privire la punerea lor în aplicare.⁷² Autoritățile guvernului și organizațiile societății civile cooperează cu platformele rețelelor sociale, cu unele rezultate din partea acestora.⁷³

Finanțarea Campaniei

Reglementarea privind finanțarea campaniilor și partidelor politice constituie o bază suficientă pentru răspunderea financiară și integritatea campaniei.⁷⁴ Cu toate acestea, resursele limitate ale organului de supraveghere împiedică potențiala eficiență a regulamentului. Instrucțiunile CEC oferă o reglementare cuprinzătoare a raportării și supravegherii finanțării campaniilor, clarificând norme legale generice. Cu toate acestea, unele dintre regulile CEC au fost lipsite de claritate ori s-a creat impresia că depășesc domeniul de aplicare al legii.⁷⁵ În mod pozitiv, reglementarea CEC asupra finanțării grupurilor de inițiativă și campaniilor electorale se referă la legile aplicate ca metodologie pentru evaluarea donațiilor în natură și cerințelor pentru audit. Mai mult decât atât, cele mai multe recomandări GRECO legate de transparența finanțării partidelor politice au fost abordate.⁷⁶ Recomandările de lungă durată ODIHR și Comisiei de la Veneția cu privire la relaxarea cerințelor de raportare anterior evaluate drept

⁶⁹ Doamna Sandu a cheltuit cei mai mulți bani într-o perioadă de șapte zile, în timp ce Veaceslav Platon, despre care se crede că are legături cu doamna Morari, a cheltuit cei mai mulți bani pe o perioadă mai îndelungată.

⁷⁰ [Strategia Națională de Apărare](#) pentru 2024-2034 prevede protecția spațiului informațional, inclusiv înființarea unui Centru pentru Comunicare Strategică și Combaterea Dezinformării, cu scopul de a „consolida și îmbunătăți eforturile interinstituționale în lupta împotriva dezinformării, manipulării informațiilor și acțiunilor coordonate de răspândire a mesajelor, narațiunilor, comunicărilor, indiferent de originea acestora, care prezintă pericol sau pot periclitiza realizarea intereselor naționale.” Rolul acestuia este mai mult de a coopera cu alți actori, inclusiv cu societatea civilă, mass-media, sectorul privat și partenerii internaționali; de a desfășura analize; și de a face recomandări, cu accent pe reziliența pe termen lung, mai degrabă decât de a acționa pe cont propriu.

⁷¹ A se vedea declarația publică a purtătorului de cuvânt despre „[Cum să recunoști capcanele dezinformării](#)?”.

⁷² Materialele electorale trebuie să fie distribuite pe rețelele sociale în baza unui contract, fiind marcate ca publicitate electorală cu referire la contractor. Pe rețelele sociale, campaniilor li se aplică restricții referitoare la conținutul agresiv, discriminatoriu sau dăunător, simboluri ale statelor și organizațiilor străine și imagini ale autorităților publice străine.

⁷³ În data de 10 octombrie, la cererea Inspectoratului Național de Investigații, Telegram a blocat contul lui Ilan Șor și al mai multor asociați ai săi. În 11 octombrie, Meta [a anunțat](#) că a eliminat, de asemenea, mai multe conturi.

⁷⁴ Amendamentele din 2024 la Codul Electoral și Legea Partidelor Politice au introdus obligația pentru partidele politice de a angaja contabili profesioniști, au clarificat regimul donațiilor în numerar și sfera de supraveghere și control asupra finanțării.

⁷⁵ Paragraful 105 privind controalele financiare planificate stabilește obiectivitatea și nediscriminarea ca criterii pentru determinarea priorităților de control, însă, în absența unor detalii suplimentare referitoare la sfera acestor criterii sau la cerința de a controla toți concurenții, nu este clar cum va fi evaluată conformitatea. Metodologia de audit financiar era în proces de elaborare în timpul campaniei. Deși legea obligă băncile să deschidă conturi de campanie electorală, reglementarea CEC stabilește condițiile în care băncile pot refuza prestarea serviciilor. Paragraful 278 a [Ghidurilor Comune cu privire la Reglementarea Partidelor Politice](#) ODIHR și Comisiei de la Veneția stipulează că: „legislația trebuie să contureze clar diversele etape ale procesului de audit. Auditul trebuie să fie obiectiv și nediscriminatoriu în aplicarea sa în toate cazurile.”

⁷⁶ [Raportul de Evaluare Greco din 2023](#) (a cincea rundă de evaluări) stipulează că, în [...] Runda de Evaluare [dedicat Finanțării Partidului], 88% din recomandări au fost implementate (paragraful 9).

împovărătoare și excesive rămân neabordate,⁷⁷ fapt explicat de CEC prin necesitatea unui control strict din cauza lipsei unui concept al răspunderii în domeniul politic.

Regulile de finanțare a campaniei și cerințele de raportare se aplică campaniilor prezidențiale și referendum. Toate tranzacțiile legate de campania electorală trebuie făcute către și din conturi bancare speciale pentru grupurile de inițiativă și campaniile electorale.⁷⁸ Legislația creează condiții favorabile pentru campania candidaților desemnați de partid, deoarece partidele politice pot deschide conturi înainte de a fi înregistrate, iar candidații independenți numai după înregistrare. Mai mulți concurenți electorali au raportat impedimente administrative la deschiderea conturilor și obținerea codurilor de identificare fiscală, ceea ce le-a întârziat începutul campaniilor electorale. Campaniile electorale pot fi finanțate din donații bănești sau în natură de către persoane fizice și juridice, precum și din fonduri ale partidelor politice și candidaților.⁷⁹

Cheltuielile campaniei și plafonul donațiilor bănești se dublează dacă același concurent participă atât în campania de alegeri prezidențiale, cât și în campania de referendum, acest lucru fiind posibil datorită amendamentelor din ianuarie 2024.⁸⁰ Doar PAS și blocul electoral 'Împreună', au desemnat un candidat la funcția de președinte și s-au înregistrat și la referendum, astfel bucurându-se de oportunitatea pentru două surse de finanțare, cât și pentru două seturi de timp de emisie gratuit, în timp ce candidații desemnați de grupuri de cetățeni nu s-au bucurat de acest drept.

Concurenții electorali și prestatorii de servicii au obligația de a prezenta săptămânal rapoarte interimare privind finanțarea campaniei electorale.⁸¹ Rapoartele trebuie să prezinte toate tranzacțiile legate de campania electorală, inclusiv pe cele în natură. Amendamentele din ianuarie 2024 au exclus obligația concurenților de a depune declarații financiare principale alături de rapoartele săptămânale, dar CEC poate solicita aceste documente în scop de control. Toți concurenții la funcția de președinte au respectat obligațiunile de a depune rapoartele financiare finale de desemnare, dar cinci le-au depus târziu, motiv pentru care CEC le-a emis avertismente. Respectarea raportării interimare cu privire la campanie a fost neuniformă.⁸² CEC a anunțat constatările controlului financiar la două săptămâni după respectivele rapoarte, limitând examinarea publică înainte de alegeri.⁸³

⁷⁷ Paragraful 261 din [Linii Directoare Comune cu privire la Reglementarea Partidelor Politice](#) ale ODIHR și Comisiei de la Veneția prevede 3 rapoarte ale campaniei financiare: „Rapoarte inițiale înainte de începutul campaniei(...); Rapoarte care pun la dispoziție organelor de supraveghere și publicului informație preliminară despre veniturile și cheltuielile campaniei electorale ale partidelor și candidaților cu mai multe zile înainte de ziua alegerilor; și rapoarte finale după alegeri și certificarea rezultatelor.

⁷⁸ Donațiile mici în numerar sunt permise, dacă sunt documentate, dar nu pot fi utilizate înainte de a fi transferate către contul băncii.

⁷⁹ Donațiile făcute de persoanele fizice și candidați nu pot depăși 4.188 Euro (șase salarii medii lunare până la 30% din veniturile anuale ale donatorului), de către persoanele juridice – 8.376 Euro (12 salarii medii lunare). Donațiile de la cetățenii moldoveni care locuiesc în străinătate, destinatarii beneficiilor sociale și funcționarii publici sunt supuse unor limitări suplimentare. Partidele politice pot transfera până la 70% din fondurile partidului în limitele plafonului general, cu un raport adițional solicitat pentru partidele finanțate de stat.

⁸⁰ Limita totală este de 3.350.000 Euro.

⁸¹ Companiile de publicitate, agențiile media și băncile care se folosesc de conturile de card raportează săptămânal. Băncile raportează zilnic cu privire la toate tranzacțiile din conturile campaniei.

⁸² Din 20 octombrie până în 16 octombrie, doar cinci candidați au respectat uniform raportarea săptămânală. Unele rapoarte au inclus informația despre donatori, în timp ce unele rapoarte publicate s-au referit doar la sumele totale de venit și cheltuieli. Pentru campania referendumului, doar două partide politice au depus primul raport financiar săptămânal, toate cu excepția Partidului Renaștere au depus al doilea și al treilea raport, dar numai patru partide au raportat donații sau cheltuieli pentru acea perioadă; toate partidele au depus al patrulea raport săptămânal. Pentru agitația electorală pro-referendum, PAS a cheltuit 2.64 milioane MDL în principal din donație, în mare parte pentru materialele promoționale și publicitatea media, iar alte partide 160.000 MDL în total. Pentru agitația electorală anti-referendum, PCRM a cheltuit 1.05 milioane MDL în mare din fondurile partidului, partidul Renaștere – 170.000MDL din 407.000 MDL primiți din donații individuale.

⁸³ În data de 12 octombrie, CEC și-a prezentat constatările pentru primele zece zile de campanie (până în 30 septembrie), întrucât unii dintre candidați au fost înregistrați după începutul oficial al campaniei, în 20 septembrie, aceștia nu au raportat cheltuieli.

În baza rapoartelor de finanțare a campaniilor, candidații la președinție nominalizați de partide s-au bazat inițial pe finanțarea partidelor, reușind să atragă donații individuale semnificative mai târziu în campanie.⁸⁴ Principalele surse de cheltuieli de campanie pentru toți candidații au fost materialele promoționale (în total 8.95 milioane MDL pentru toți candidații) și evenimentele și întâlnirile de campanie (2.5 milioane MDL), iar cheltuielile totale pentru campania prezidențială au ajuns la 23 milioane MDL.⁸⁵ CEC a emis avertismente pentru patru candidați și doi concurenți la referendum pentru deschiderea tardivă a conturilor bancare, raportare întârziată și cheltuieli neraportate, a stabilit o amendă și a suspendat dreptul la timp de emisie gratuit pentru doi candidați din cauza unor încălcări repetate.⁸⁶ CEC a solicitat suspendarea subvențiilor de stat pentru un partid politic care a desemnat un candidat la funcția de președinte și pentru un partid participant la referendum pentru finanțare ilegală a producerii de materiale electorale.⁸⁷

CEC supraveghează finanțarea campaniilor și are un spectru larg de puteri pentru a sancționa concurenții și a iniția controale în baza sesizărilor sau din oficiu. Deși legea prevede publicarea rapoartelor săptămânale ale concurenților electorali, rapoartele furnizorilor de servicii nu sunt publicate. CEC a publicat rapoarte privind finanțarea campaniilor și rezultatele controalelor în cadrul termenului legal și, în mai multe ocazii, a emis avertismente și a cerut transferul donațiilor ilegale către bugetul de stat.⁸⁸ Conform CEC, verificarea costurilor raportate pentru donațiile în natură, costurile asociate cu agitația electorală din mediul online și identificarea tranzacțiilor nedeclarate au fost în mod special problematice. Capacitatea limitată și resursele umane și financiare disponibile administrației electorale pentru supravegherea la nivel central și local au diminuat eficiența reglementării. CEC a declarat că, deși monitorizarea cheltuielilor reale ale partidelor politice era posibilă în afara perioadei de campanie, în timpul campaniei electorale nu au fost implicați în astfel de activități.

Mass-Media

Peisajul mediatic al Republicii Moldova a suferit schimbări semnificative în ultimii ani. În vederea protejării spațiului informațional, guvernul a adoptat mai multe măsuri de abordare a interferențelor din străinătate și de reducere a influenței personalităților politice asupra mass-media. Acestea includ închiderea a numeroase posturi TV și de radio, al căror conținut și drept de proprietate au fost

⁸⁴ Fonduri semnificative au fost raportate în data de 9 octombrie de către domnul Stoianoglo - 3.9 milioane MDL, doamna Sandu - 3.75 milioane MDL, domnul Usatii - 1.9 milioane MDL; donațiile monetare au fost sursele principale de venit în săptămânile 2-4 pentru domnul Stoianoglo, doamna Vlah și domnul Usatii (aproximativ 1.6 milioane MDL), iar domnul Năstase - 1.2 milioane MDL; susținere constantă de la persoane fizice și juridice pe parcursul campaniei a fost raportată de doamna Sandu, totalizând 2.4 milioane MDL, precum și numeroase donații din partea funcționarilor publici, așa cum se poate vedea în rapoarte, și respectiv, 2.35 milioane MDL; de la persoane fizice - pentru domnul Chicu - 1.2 milioane MDL; domnul Usatii - 2.8 milioane MDL. Proporțional cu venitul total al campaniei, susținere considerabilă din partea diasporei au avut domnul Năstase și doamna Morari.

⁸⁵ Aproximativ 462.000 Euro și respectiv 130.000 Euro, total 1 milion Euro. Cele mai mari cheltuieli, până în 16 octombrie, au fost raportate de domnul Stoianoglo și domnul Usatii (aproximativ 2.5 milioane MDL fiecare) și doamna Sandu (5 milioane MDL).

⁸⁶ Avertismentele au fost emise în adresa doamnei Furtună, domnului Năstase, domnului Ulianoschi, domnului Tarlev, precum și PCRМ și Miscării Alternativa Națională. Adicional, CEC a suspendat timpul de emisie alocat domnului Ulianoschi și a amendat-o pe doamna Vlah pentru încălcări financiare repetate. CEC a revenit asupra deciziilor de a emite avertismente pentru doamna Furtună și doamna Morari, deoarece la verificarea facturilor încălcările nu au fost confirmate de CEC.

⁸⁷ La verificarea chitanțelor, s-a stabilit că materialele electorale ale domnului Tarlev nu au fost plătite în avans de Partidul pentru Viitorul Moldovei, așa cum este prevăzut de lege, suma neplătită fiind de 1.7 milioane MDL. CEC a permis candidatului să acopere împrumutul în termen de 24 de ore, înainte de inițierea procedurilor penale. Fondurile necesare au fost strânse în timpul alocat. CEC a suspendat finanțarea de stat pentru Partidul Viitorul Moldovei pentru douăsprezece luni. CEC a decis de asemenea să suspende finanțarea de stat pentru PCRМ, deoarece în pliantele tipărite de partid din fondurile de campanie pentru referendum era criticată doamna Sandu, ceea ce a fost considerat de CEC ca fiind *de facto* campanie prezidențială.

⁸⁸ În 2 octombrie, CEC a dispus ca cele două grupuri legislative să transfere 15.000 MDL și respective 10.000 MDL în bugetul de stat pentru încălcări financiare și ale campaniei. CEC verifică donatorii cu registrele civile și fiscale pentru a verifica conformitatea cu limitele respective ale donațiilor și extrasele de cont bancar referitoare la sumele cheltuielilor declarate.

considerate în conflict cu interesele de securitate ale Moldovei; acordarea pentru Serviciul de Informație și Securitate (SIS) a împuternicirii de a bloca website-uri din același motiv; și adoptarea legislației care să pedepsească răspândirea dezinformării în spațiul audiovizual.⁸⁹

Pe plan financiar, mass-media continuă să sufere de pe urma unei piețe publicitare slabe, care a fost și mai afectată de consecințele economice ale războiului provocat de invazia Federației Ruse asupra Ucrainei. Jurnalismul independent și de investigație depinde, în mare, de finanțarea internațională. Numeroși interlocutori ai Misiunii ODIHR au anunțat faptul că condițiile pentru desfășurarea activității media fără interferențe s-au ameliorat. Totuși, hărțuirea jurnaliștilor, în special a jurnalistelor, persistă, în particular, în mediul online. Dreptul de a accesa liber informație de interes public este prevăzut de lege, dar implementarea efectivă pentru jurnaliști deseori lipsește.

Libertatea de exprimare este garantată de Constituție și alte legi și este, în general, respectată, deși măsurile restrictive adoptate în vederea protejării spațiului informațional al Moldovei au avut un impact negativ. O majoritate a interlocutorilor Misiunii ODIHR au considerat aceste restricții drept răspunsuri necesare și legitime la amenințarea pe care o reprezintă dezinformarea la adresa securității naționale și coeziunii sociale. Cu toate acestea, unii consideră că procesul adoptării acestora a fost grăbit și netransparent și au raportat că deciziile finale ale retragerii licențelor nu s-au bazat întotdeauna pe încălcarea legislației Moldovei de conținutul transmisiilor.⁹⁰ Unii interlocutori ai Misiunii ODIHR au opinat că aceasta a rezultat într-un spațiu mai restrâns pentru exprimarea pluralismului de opinii și verificarea acțiunilor guvernului.

În timpul campaniilor electorale, acoperirea politică la radio și TV este strict reglementată pentru a asigura echitatea, acuratețea și imparțialitatea.⁹¹ Pentru a acoperi campaniile electorale în afara buletinelor de știri, mass-media audiovizuală trebuie să prezinte planurile Consiliului Audiovizualului spre aprobare, 31 de agenții media s-au conformat, și toate au fost aprobate. CA a monitorizat conformitatea acestora și a publicat rapoarte săptămânale. Candidaților și participanților la referendum li s-a acordat suficient timp de antenă conform prevederilor legii.⁹² CA a soluționat sesizările în timp util.⁹³

În comparație, agențiile media online și rețelele sociale – care au devenit cele mai populare surse de știri și informație, lăsând pe locul doi televiziunea – nu sunt supuse reglementării în mare măsură. Cea mai mare dezinformare și cele mai multe informații false au fost răspândite în principal pe *Telegram*, *TikTok* și *Facebook*, platformele luând măsuri limitate. În vederea contracarării fluxului persistent de

⁸⁹ În 2022 și 2023, conform regulilor regimului stării de urgență, licențele a 12 posturi moldovenești care retransmiteau conținut de la canale TV rusești au fost suspendate, printre altele, pentru diseminarea dezinformării cu privire la războiul provocat de invazia Federației Ruse în Ucraina. În cursul anului 2024, aceste 12 posturi, precum și 4 posturi de radio, și-au pierdut definitiv licențele în cadrul unui mecanism nou introdus de verificare a proprietății în lumina intereselor de securitate națională, deoarece majoritatea acțiunilor erau controlate de Ilan Șor și Vladimir Plahotniuc, care se află sub sancțiuni internaționale. Apelurile împotriva deciziilor sunt încă în așteptare. SIS a blocat 10 website-uri în timpul campaniei electorale curente, iar în 2024 CA a amendat două posturi pentru răspândirea dezinformării.

⁹⁰ Într-o [declarație](#) emisă în 16 ianuarie 2024, mai multe ONG-uri au criticat amendamentele care acum permit ca licențele TV să fie suspendate *de facto* fără o decizie a instanței. Acestea au criticat de asemenea și faptul că amendamentele au fost adoptate fără consultări publice.

⁹¹ Aceste principii sunt elaborate în Codul Electoral și Codul Serviciilor Media Audiovizuale, precum și în reglementările CEC care prevăd oportunități egale în publicitate, timpul gratuit de antenă, dreptul la replică, perioada de încetare a campaniei și reglementează publicarea sondajelor de opinie.

⁹² Cinci minute la TV și 10 minute la posturile radio cu acoperire națională, și încă un minut în fiecare zi la postul public.

⁹³ CA a amendat șapte agenții media pentru că nu au pus la dispoziție subtitrări sau limbajul semnelor în difuzările electorale. PCR, domnul Usatîi și domnul Țicu s-au plâns cu privire la decizia TRM, iar doamna Morari de decizia Jurnal TV, de a nu le difuza spoturile pe timp de emisie gratuit. Domnului Usatîi i s-a solicitat să elimine propoziția ‘Sunt pentru interzicerea propagandei LGBTI în școli’ dat fiindcă a fost considerată potențială incitare la discriminare. PCR, în calitate de participant la referendum, a vrut să critice președinta și a utilizat limbaj sexist, ceea ce contravine regulilor de utilizare a timpului de emisie gratuit. Sesizările domnului Țicu și doamnei Morari au fost admise parțial. Domnul Stoianoglo s-a plâns Misiunii ODIHR despre JurnalTV, dar nu a depus o plângere oficială către CA.

narative false sau distorsionate, mai multe agenții mass-media au făcut echipă cu organizațiile de *fact-checking* și în zilele premergătoare alegerilor prezidențiale și referendumului au transmis live programe TV verificând diverse declarații.⁹⁴ În plus, posturile TV private și publice au difuzat anunțuri de interes public făcute de ONG, subliniind importanța utilizării surselor de informație de încredere.

Zece posturi TV și șapte posturi radio au optat pentru organizarea dezbaterilor pentru alegeri și/sau referendum. Numeroase agenții media au comunicat Misiunii ODIHR că au planificat să acopere referendumul în cadrul programelor editoriale obișnuite întrucât numărul ridicat de participanți pentru “da” și numărul scăzut pentru “nu” nu a permis desfășurarea unor dezbateri autentice. Cu toate acestea, alții au desfășurat dezbateri cu privire la referendum, și au alocat proporțional timpul de vorbire printre participanți. Aceeași regulă a fost aplicată dezbaterilor pentru candidații la funcția de președinte sau reprezentanților acestora. Președinta în exercițiu nu a participat la niciuna dintre aceste dezbateri. Din cauza absenteismului și retragerilor din emisiune, unele dezbateri au fost transmise online cu un singur participant. Alegătorii au fost privați de posibilitatea de a compara toți concurenții fruntași în mod direct, subminând relevanța unei dezbateri politice deschise.

Monitorizarea mass-mediei făcută de Misiunea ODIHR arată că referendumul a fost rar prezentat în transmisiile de știri, dar marea majoritate a acoperirii limitate a fost a campaniei făcute, parțial, pentru opțiunea “da”, datorită numărului de susținători înregistrați.⁹⁵ Mai mult decât atât, canalele private precum *JurnalTV* și *TV8* care s-au autodeclarat pro-europene au difuzat emisiuni de opinie în favoarea opțiunii “da”, iar *TV8* a făcut propriile anunțuri pro-UE pe propria cheltuială. Aceste inițiative au promovat puternic opțiunea “da” și nu au oferit alegătorilor informații echilibrate pentru a face o alegere informată.⁹⁶

Transmisiile de știri au conținut numai acoperire limitată a campaniei electorale. În programele de știri și editoriale monitorizate, cu excepția dezbaterilor, președinta în exercițiu a primit cel mai mare volum de acoperire per ansamblu în calitatea ei oficială și ca și candidată fără o distincție clară între acestea două, în timp ce domnul Năstase, domnul Țicu, domnul Chicu și domnul Ulianovschi au primit cel mai puțin.⁹⁷ Doamna Sandu a avut în mod semnificativ mai multă acoperire decât ceilalți concurenți în două din cele patru canale TV monitorizate, 32% la radiodifuzorul public *Moldova1* și 26% la *JurnalTV*. La amândouă canalele, tonalitatea acoperirii a fost preponderent neutră, dar la *M1* a fost de trei ori mai multă decât următorii candidați domnul Usatii și domnul Stoianoglu (10% fiecare). La celelalte două canale, acoperirea în orele de vârf a fost acordată într-o manieră mai echilibrată, candidații primind între 6% și 13% de acoperire la *ProTV* și între 1% și 25% la *TV8*. Tonalitatea acoperirii a fost, în mare,

⁹⁴ TRM a optat pentru difuzarea unui program de fact-checking cu privire la declarațiile candidaților și participanților la referendum online, nu la televizor, întrucât formatul emisiunii care s-a dorit difuzată nu ar fi corespuns cu regulile stricte stabilite pentru acoperirea televizată.

⁹⁵ Misiunea ODIHR a început monitorizarea mass-mediei în data de 20 septembrie când a fost demarată campania oficială. Aceasta a monitorizat *JurnalTV*, *Moldova 1*, *PRO TV*, *TV8* și *Radio Moldova* în timpul orelor de vârf (de la 18:00 până la 24:00). Site-urile online de știri *newsmaker.md*, *noi.md*, *point.md*, *știri.md*, și *zdg.md* au fost monitorizate calitativ. Conform monitorizării mass-mediei efectuate de Misiunea ODIHR, doar șase procente din acoperirea politică totală au fost dedicate referendumului.

⁹⁶ Din acoperirea limitată a știrilor, cei doi participanți înregistrați la referendum care susțin opțiunea ‘nu’ au primit 9% și, respectiv, 3% în toate programele editoriale, iar susținătorii opțiunii ‘da’ ai campaniei, au obținut 54 de procente din acoperirea știrilor și 85 de procente din acoperirea editorială. Blocul Victorie, care nu s-a înregistrat pentru referendum dar a făcut campanie pentru „nu” a primit 28 și respectiv 8 procente.

⁹⁷ La *JurnalTV*, domnul Usatii și doamna Morari au obținut 17 și respectiv 14 procente din acoperire, restul candidaților situându-se sub 10%. În emisiunile de știri și acoperirea editorială a *ProTV*, doamna Sandu a obținut 13% din acoperire, doamna Furtună și doamna Vlah 12% iar domnul Usatii 10%. La *TV8* cinci candidați au obținut mai mult decât 10% de acoperire (doamna Furtună 25, domnul Tarlev 14, domnul Stoianoglu și doamna Sandu 13, domnul Usatii 12, iar doamna Morari 11%). La toate canalele monitorizate, domnul Tarlev a obținut între 5 și 14%, doamna Vlah între 6 și 12, iar domnul Ulianovschi între 1 și 9%, domnul Chicu și domnul Țicu de la 1 la 8%, iar domnul Năstase de la 2 până la 7% de acoperire. La *Moldova1* și *ProTV*, acoperirea tuturor candidaților a avut o tonalitate în principal neutră sau pozitivă, iar la *Jurnal TV* și *TV8* acoperirea a fost negativă în proporție de 24% și respectiv 8%. La *JurnalTV* majoritatea a fost la adresa domnului Usatii, doamnei Morari și domnului Năstase, iar la *TV8* la adresa doamnei Morari.

neutră, *JurnalTV* având o tonalitate mai pozitivă spre doamna Sandu, iar *ProTV* spre domnul Tarlev, domnul Usatîi și domnul Năstase.

Per ansamblu, în combinație cu o acoperire mediatică extensivă în spațiul online, alegătorilor li s-a pus la dispoziție suficientă informație pentru a face o alegere informată, iar radiodifuzorul public *Teleradio-Moldova* a oferit acoperire pentru candidații la funcția de președinte într-o manieră factuală. Totuși radiodifuzorul public nu și-a menținut obligația legală de imparțialitate⁹⁸, întrucât un volum mare din acoperirea știrilor a fost dedicat activităților guvernului și președintei, dar cu puțină examinare asupra evidenței activităților președintei sau analiză a deciziilor guvernului. În mod similar, 42% din știrile de la *Radio Moldova* și 30% din știrile de la *Moldova1* au fost dedicate activității guvernului și 5% și respectiv 7% activității președintei. Drept rezultat, deși alegătorilor li s-au pus la dispoziție diverse informații despre candidați și referendum, preferința pro-UE a unor televiziuni private, ce vine în contradicție cu principiul imparțialității, precum și acoperirea extensivă a guvernului și activității președintei de către radiodifuzorul public, nu au asigurat condiții egale pentru toți concurenții electorali.

Soluționarea litigiilor electorale

Accesul la soluțiile legale este asigurat alegătorilor, concurenților electorali, participanților la referendum, observatorilor și membrilor organismelor administrației electorale. Acțiunile, inacțiunile și deciziile organismelor electorale de conducere pot fi contestate la comisia electorală superioară, iar deciziile acestora pot fi contestate în instanță. Reclamațiile referitoare la activitatea candidaților la președinție și participanților la referendum se depun la CEC. CEC se pronunță asupra plângerilor legate de încălcarea regulilor campaniei și aspectelor de finanțare a acestora, în timp ce plângerile legate de mass-media sunt soluționate de CA. Curtea de Apel Chișinău se pronunță asupra recursurilor la deciziile CEC și CA. Curtea Supremă de Justiție (CSJ) este ultima instanță de recurs. Termenele pentru depunerea plângerilor și luarea deciziilor sunt de trei zile; Termenele pentru depunerea plângerilor și luarea deciziilor sunt de trei zile; plângerile din ziua alegerilor ar trebui să fie soluționate în aceeași zi.

Deși termenele limită de soluționare a litigiilor sunt în conformitate cu bunele practici internaționale, programarea soluționării contestațiilor legate de înregistrarea candidaților nu asigură soluții legale eficiente întrucât limitează oportunitățile potențialilor candidați de a-și desfășura campania electorală în condiții egale.⁹⁹ CEC nu a publicat toate plângerile recepționate, în principal, pe cele legate de pretinse abuzuri în serviciu sau de utilizarea abuzivă a resurselor administrative, limitând transparența; în mai multe ocazii, CEC și Curtea de Apel Chișinău nu au respectat termenele limită. Deciziile judiciare au fost motivate și au conținut analize de caz, inclusiv pentru deciziile de inadmisibilitate. Cazurile au fost examinate în ședințe deschise, iar partidele au avut oportunitatea de a-și prezenta argumentele, în conformitate cu standardele internaționale. Întrucât cele mai multe decizii CEC cu privire la inadmisibilitate au fost menținute în urma controlului judiciar, unele subiecte importante legate de campania electorală nu au fost examinate în fond.¹⁰⁰ Interlocutorii Misiunii ODIHR și-au

⁹⁸ Codul Electoral (art.89) stipulează că, au obligația de a respecta principiile de echitate, echilibru și imparțialitate în reflectarea alegerilor. (...) Instituțiile mass-media nu vor adopta tratamente privilegiate față de grupurile de inițiativă, concurenții electorali și participanții la referendum în virtutea statutului social și/sau a funcțiilor pe care le dețin candidații acestora.

⁹⁹ În total, 21 din 28 de zile ale campaniei pot fi impactate. În cazul depunerii la o dată apropiată de termenul limită, verificarea documentelor de înregistrare poate avea loc în prima săptămână a campaniei, litigiile în prima instanță durează până la 7 zile (în practică, instanța necesită 2 zile în plus pentru a emite decizii motivate), recursurile la CSJ ar mai necesita încă 7 zile de campanie. A se vedea articolul 2 (3) din 1996 al [ICCPR](#) care stipulează asigurarea garanțiilor legale eficiente oricărei persoane, ale căror drepturi sau libertăți sunt...încălcate. A se vedea art. 13 al [Convenției Europene pentru Drepturile Omului](#).

¹⁰⁰ CSJ a respins o decizie a Curții de Apel Chișinău considerând că examinarea a fost insuficientă și unilaterală datorită faptului că CCA nu a reușit să examineze argumentele petentului, și că a fost bazată pe o interpretare restrânsă a obligațiilor CEC de a examina reclamații.

exprimat un nivel scăzut de încredere în mecanismul de soluționare a litigiilor electorale, invocând complezența sistemului judiciar față de decizia autorităților.¹⁰¹

De la convocarea alegerilor, 22 decizii CEC au fost atacate la Curtea de Apel Chișinău, iar 14 dintre ele au fost ulterior reexamine de CSJ.¹⁰² Curtea de Apel Chișinău a acceptat trei cazuri și a respins 14 recursuri ca nefondate, iar CSJ a respins două recursuri în fond și 11 ca inadmisibile, iar unul a fost acceptat și trimis spre reexaminare.¹⁰³ Patru plângeri au fost depuse la Curtea de Apel Chișinău împotriva CEC pentru că nu a adoptat decizii formale în respingerea grupurilor de inițiativă. Un caz a fost respins, iar Curtea de Apel Chișinău a obligat CEC să reexamineze celelalte trei cazuri și să adopte o decizie formală. Interpretarea instanței privind termenul de trei zile și posibilitatea de extindere până în ziua alegerilor nu a asigurat o soluție legală în timp util pentru cazurile respective¹⁰⁴. Întrucât deciziile judiciare motivate nu au fost disponibile imediat după adoptarea acestora, în mai multe ocazii CEC și-a reexaminat deciziile anulate de instanță fără textele respectivelor hotărâri.

CEC a anunțat faptul că a recepționat 11 plângeri cu privire la preținse încălcări ale campaniei dintre care toate în afară de două au fost respinse pe criterii de examinare în fond sau admisibilitate.¹⁰⁵ O sesizare cu privire la încălcările campaniei depusă de PAS a fost acceptată.¹⁰⁶ CEC a reexaminat două sesizări în urma recursurilor, unul a fost refuzat, celălalt a fost acceptat. Nici CEC, nici poliția, nici Procuratura Anticorupție nu au pus la dispoziție informații publice despre modul în care majoritatea acuzațiilor despre utilizarea abuzivă a resurselor administrative de către guvern și alte încălcări ale campaniei, care ar fi fost comise de PAS, au fost soluționate. CEC nu a putut lua o decizie pentru două sesizări; unul din cazuri, legat de presupusul abuz în serviciu de către președinta în exercițiu, a fost soluționat din a treia tentativă în urma unui ciclu complet de control judiciar. Eșecul de a lua o decizie

¹⁰¹ [Raportul de evaluare GRECO](#) din 2023 cu privire la a Cincea rundă de Evaluare stipulează că, În a Patra rundă de Evaluare, referitoare la prevenirea corupției în privința parlamentarilor, judecătorilor și procurorilor, doar 33 de procente din toate recomandările au fost pe deplin implementate până acum. (paragraful 9). În paragraful 112 din [Raportul de Conformitate din 2020](#), GRECO a concluzionat faptul că nivelul scăzut de conformitate cu recomandările este per general, nesatisfăcător.

¹⁰² Nouă sunt cu privire la refuzurile CEC de a înregistra grupurile de inițiativă pentru alegerile prezidențiale, una înregistrarea candidaților, înregistrare de candidat, iar două – un bloc electoral și un partid, pentru referendum și alegerile prezidențiale; decizia CEC de a respinge ca inadmisibilă o reclamație privind o presupusă încălcare a campaniei de către doamna Sandu, formarea secțiilor de votare, refuzul de a desemna un reprezentant autorizat, și de a acredita observatori naționali, precum și două recursuri împotriva sancțiunilor CEC pentru încălcări ale finanțării campaniei. PSRM a solicitat Curții de Apel Chișinău să abroge parțial decizia cu privire la secțiile de votare din străinătate cu referire la secțiile de votare din Federația Rusă, iar Curtea de Apel Chișinău și CSJ au respins cererea ca inadmisibilă.

¹⁰³ CSJ a dispus Curții de Apel Chișinău reexaminarea pe fond a deciziei privind implicarea minorilor în campania președintei în exercițiu. Două cazuri în care Curtea de Apel Chișinău a confirmat decizia s-au referit la încălcările campaniei de către doamna Sandu, un alt caz parțial acceptat era cu privire la refuzul de a înregistra un grup de inițiativă a candidatului independent Avelin Tabarcea.

¹⁰⁴ Articolul 100(1) din Codul Electoral stipulează că „în perioada electorală, autoritățile competente examinează contestațiile în termen de 3 zile de la depunere, dar nu mai târziu de ziua alegerilor” ceea ce a fost interpretat de unii membri ai sistemului judiciar drept o posibilitate de prelungire.

¹⁰⁵ Sesizările au fost depuse de domnul Bolea, domnul Chicu, domnul Voronin și domnul Usatii și cetățeni. Acuzațiile, s-au referit, printre altele, la campania „Europa pentru Tine”, lansată de guvern după anunțul alegerilor și referendumului, încălcarea neutralității de către președinta în exercițiu prin campania desfășurată în calitate de candidat desemnat de un partid politic, agitație pre-electorală, agitație electorală desfășurată de oficiali ai guvernului și funcționari publici pentru președinta în exercițiu și referendum, presupusa participare a minorilor în cadrul campaniei electorale și legalitatea donației președintei organizațiilor de caritate. În plus, reclamațiile a cinci candidați se refereau la presupusa obstrucționare a activităților de campanie de poliție (de domnul Țicu, Renaștere, PCRM, precum și două de doamna Vlah și persoana sa de încredere); toate au fost respinse ca inadmisibile din lipsa de competență sau fiindcă au fost depuse de persoane neautorizate, unele fără o decizie formală.

¹⁰⁶ Aceasta privește suspendarea temporară a subvențiilor de stat pentru PCRM pentru utilizarea fondurilor de desfășurare a campaniei referendumului cu scopul de a printa materiale împotriva doamnei Sandu în calitate de candidată la funcția de președinte.

asupra aceluși caz a creat percepția de părtinire.¹⁰⁷ În alte două ocazii, CEC a înaintat chestiunile poliției pentru a iniția contravenția.¹⁰⁸ CEC a admis o plângere împotriva unui CECE pentru votul în străinătate, care nu a reușit să înființeze 3 din cele 5 BESV în Federația Rusă, solicitând CECE să formeze toate BESV, lucru care nu a fost implementat din cauza lipsei de coordonare interinstituțională.¹⁰⁹

Observatorii Naționali și Internaționali

Codul electoral prevede observarea procesului electoral, inclusiv a votului din afara țării, și dreptul de a accesa toate informațiile și materialele electorale pentru observatorii naționali și internaționali. Observatorii naționali pot fi desemnați de organizațiile societății civile și de instituțiile care desfășoară instruire și cercetări în domeniul electoral. Concurenții electorali nu pot desemna observatori, dar au dreptul de a verifica desfășurarea procesului electoral.

Codul Electoral conferă observatorilor naționali dreptul de a depune sesizări în privința încălcărilor monitorizate. Sesizările sunt depuse autorităților electorale printr-o platformă online conectată la SIASA permițându-le să revizuiască aceste cazuri cu promptitudine. Datele statistice cu privire la observatorii înregistrați au fost publicate online în timp real, sporind transparența.¹¹⁰

CEC a acreditat observatori internaționali din 52 de organizații și observatori naționali din șase organizații. Promo-LEX, cea mai mare organizație de observatori naționali, a desfășurat o monitorizare de lungă durată și pe scară largă a alegerilor, inclusiv la secțiile de votare înființate pentru alegătorii cu viza de reședință în Transnistria și la 50 de secții de votare în străinătate. CEC a refuzat să acrediteze 775 observatori desemnați de două ONG afiliate Partidului Șansă. CEC a refuzat acreditarea a șase potențiali observatori ai Misiunii ODIHR. CEC a informat Misiunea ODIHR că acea decizie a fost bazată pe contribuțiile de la verificările desfășurate de către Serviciul de Inteligență și Securitate.

Ziua Alegerilor

Ziua alegerilor a fost calmă și organizată. CEC a anunțat că prezența la vot a fost de 51.4% pentru alegerile prezidențiale și 49.8% pentru referendum. CEC a început să posteze rezultatele electorale preliminare pe website-ul acesteia la aproximativ ora 22.00 în noaptea alegerilor, contribuind la transparență. Femeile au fost bine reprezentate în rândul personalului secțiilor; acestea au constituit 88% din membrii BESV la secțiile de votare observate și 89% din conducerea BESV la aceste secții de votare. În mod pozitiv, buletine în 5 limbi minoritare au fost disponibile în acele BESV care le-au solicitat de la CEC.¹¹¹

¹⁰⁷ Lipsa deciziei într-un caz a provenit din schimbarea interpretării criteriilor de eligibilitate pentru candidații cu statut independent. O alta a provenit din sesizarea domnului Chicu cu privire la abuzul în serviciu și estomparea limitei dintre calitatea de președintă și candidată electorală, pentru participarea candidatei la o inaugurare și postări conexe pe rețelele sociale fără o distincție clară între cele două roluri. CEC nu a reușit să atingă o majoritate de două ori, votând pentru și împotriva încălcării. În acest timp, rețeaua socială a candidatei a repostat inaugurarea, indicând faptul că este un eveniment electoral. Acest lucru a fost contestat de domnul Usatfi. În ciuda mai multor decizii judecătorești cu privire la incompetența CEC de a emite decizii legale, CEC a respectat hotărârile doar cu privire la cazurile individuale, și a menținut practica răspunsurilor informale, inclusiv cu privire la sesizări despre pretinsul abuz al resurselor administrative.

¹⁰⁸ Un caz referitor la implicarea minorilor în campania președintei în funcție, un altul despre pretinsul abuz de utilizare a resurselor administrative de către guvern în privința link-urilor la „Moldova Europeană” pe website-urile Guvernului. Conform Codului Administrativ, poliția inițiază proceduri contravenționale în ceea ce privește utilizarea abuzivă a resurselor administrative și încălcarea regulilor pentru producerea și răspândirea materialelor electorale (Art. 400, Art. 48.1(7) și Art. 50 (2)), în vreme ce CEC inițiază proceduri pentru încălcarea regulilor cu privire la finanțarea campaniilor electorale (Articolele 423.7 și 48.3). Misiunea ODIHR a fost informată cu privire la alte nouă sesizări similare, care nu au fost publicate.

¹⁰⁹ Implementarea deciziilor CEC necesită acțiuni coordonate ale CECE și MAE. O sesizare conexă cu privire la eșecul înființării secțiilor de votare depusă de domnul Dodon a fost respinsă ca inadmisibilă pe motiv de depunere tardivă.

¹¹⁰ <https://observator.cec.md/Stats>.

¹¹¹ A se [vedea informațiile CEC](#) cu privire la numărul de buletine în limbile minoritare solicitate de fiecare CECE.

Procesul de deschidere a fost evaluat pozitiv în toate cele 118 secții de votare observate. Procedurile de deschidere au fost respectate în mare măsură, dar observatorii Misiunii au raportat cazuri izolate de erori și omisiuni procedurale, inclusiv trei cazuri de urne de vot sigilate necorespunzător, și două cazuri unde numărul de serie al sigiliilor urnelor de vot nu a fost introdus în formularul de deschidere.

Observatorii Misiunii au evaluat pozitiv procesul de votare în 99 la sută dintre secțiile observate, descriind procesul drept bine organizat, calm și fără impedimente. Puținele evaluări negative au fost, în mare, corelate cu intimidarea sau presiunile asupra alegătorilor (7 cazuri), încercări de a influența alegătorii (4 cazuri), sau tensiuni în și pe lângă secțiile de votare (2 cazuri). Observatorii Misiunii au raportat, de asemenea, câteva cazuri în care alte persoane decât cele din BESV țineau evidența alegătorilor care au votat în câteva secții de votare observate. Contrar procedurilor, în 9% din secțiile de votare observate, nu tuturor alegătorilor li s-a oferit opțiunea de a primi un singur buletin de vot.

Majoritatea secțiile de votare observate nu au fost adaptate pentru votarea persoanelor cu dizabilități. Șaizeci și cinci la sută nu au oferit acces independent, iar configurarea interioară nu a fost corespunzătoare pentru alegătorii cu dizabilități în 24% din secțiile de votare observate. Lungi cozi de alegători așteptând să voteze au fost observate la 2% din secțiile de votare observate, iar supraaglomerare în interior la 3%.

Observatorii naționali au fost prezenți în proporție de 46% la secțiile de votare observate, contribuind la transparență. Reprezentanții candidaților au fost prezenți în proporție de 96% la secțiile de votare observate; totuși aceștia au fost observați interferând în activitatea BESV la 12 secții de votare. Observatorii Misiunii au raportat mai multe persoane care se autoidentificau drept „observatori din partea lui Șor”.

Identificarea alegătorilor și verificarea electronică la secțiile de votare observate au fost eficiente, cu foarte puține cazuri izolate în care SIASA nu funcționa corespunzător. În 11% din secțiile de votare observate, unul sau mai mulți alegători au fost întorși sau redirecționați către o altă secție de votare, pentru că aceștia nu erau în listele acelei secții de votare sau nu au putut să prezinte un act de identitate corespunzător.

Cei mai mulți alegători au votat în secret, totuși configurarea secțiilor de votare și instalarea camerelor video înregistrând urna de vot nu au asigurat secretul votului în 7 la sută din secțiile de votare observate. Unele cazuri de votare în grup au fost de asemenea observate (1 procent). În 2 procente din secțiile de votare observate, urnele de vot nu au fost sigilate corespunzător. Observatorii Misiunii au observat direct indicii de cumpărare a voturilor la două secții de votare.

Circa 104 din cele 117 numărări de voturi observate de Misiune au fost evaluate pozitiv. Cu toate acestea, Misiunea a evaluat numărarea negativ în 13 secții de votare observate, din cauza lipsei de respectare a procedurilor prescrise și erorilor și omisiunilor procedurale, uneori semnificative. Mai mult decât atât, 11 BESV-uri nu au numărat semnăturile din listele de alegători, iar 16 nu au pus deoparte în siguranță ștampilele de vot înainte de deschiderea urnelor de vot. Într-o jumătate din numărările observate, președintele BESV nu a arătat fiecare buletin celor prezenți. Determinarea validității buletinului a fost, uneori, problematică, fie că nu a fost în conformitate cu legea (8 cazuri), fie că nu a fost consistentă (5 cazuri) sau, în cazurile disputate, nu a fost decisă printr-un vot al BESV (34 de numărări). La 29 de numărări, BESV a avut dificultăți în completarea proceselor-verbale cu rezultate, iar la 8 numărări, cifrele anunțate nu au fost introduse corect în procesele verbale. La 17 secții de votare unde a fost observată numărarea, procesele-verbale au fost pre-semnate, iar în 48 de cazuri copiiile proceselor verbale nu au fost postate la intrarea secțiilor de votare, ceea ce a afectat negativ transparența.

Centralizarea a fost observată în toate cele 36 CECE pentru votul în țară și evaluată pozitiv în toate, cu excepția a trei. Șase CECE nu au fost potrivite pentru recepționarea materialelor electorale de la BESV-

uri, iar în cinci, nu toate persoanele aveau vizibilitate clară asupra procedurilor. În 10 CECE, nu toate procesele verbale au avut numerele reconciliate corect. Au fost raportate tensiuni la o CECE.

CEC a recepționat cinci sesizări cu privire la referendum din partea Partidului Renaștere, toate cu privire la expunerea drapelului UE la secțiile de votare. CEC a primit o sesizare legată de alegerile prezidențiale de la un membru al biroului electoral din Tocuz.¹¹² CEC a înaintat toate cazurile către CECE respective.¹¹³ În ziua alegerilor, poliția a informat publicul despre 146 de cazuri de încălcări conexe alegerilor raportate, toate în curs de investigare până la finalizarea votării.¹¹⁴

*Versiunea în limba engleză a acestui raport este singurul document oficial.
O traducere neoficială este disponibilă în limba română.*

¹¹² Sesizarea s-a referit la încercarea ilegală de a substitui un președinte BESV din cauza unor conflicte interne.

¹¹³ CEC a informat că plângerile din ziua alegerilor depuse la BESV din țară, au fost, în principal, cu privire la afișarea materialelor electorale și încercări din partea persoanelor fizice neautorizate de a intra în secții de votare ca reprezentanți ai candidaților. Nu au fost publicate informații cu privire la măsuri sau decizii asupra unor asemenea sesizări.

¹¹⁴ Poliția a raportat 32 de cazuri de fotografiere a buletinelor de alegători, 14 cazuri de distrugere a buletinelor, 9 cazuri de cumpărare a voturilor, 15 cazuri de perturbare a liniștii campaniei, 9 cazuri de afișare a materialelor electorale ilicite, 11 cazuri de transport organizat al alegătorilor către secțiile de votare, 2 cazuri de vot în grup, un caz de furt de buletine, 8 cazuri de încălcări a dreptului de vot, 2 cazuri de îngreunare a activității BESV-urilor, un caz de furt a unei ștampile BESV și alte 37 de incidente (huliganism, conflicte la secțiile de votare, etc.). Cele mai multe cazuri au fost raportate în Chișinău, Dubăsari, Bălți și Orhei.

INFORMAȚII DESPRE MISIUNE & RECUNOȘTIȚE

Chișinău, 21 octombrie 2024 – Această Declarație a Constatărilor și Concluziilor Preliminare este rezultatul unui efort comun între Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR), Adunarea Parlamentară a OSCE (AP OSCE), Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) și Parlamentul European (PE). Evaluarea a fost realizată pentru a determina dacă alegerile și referendumul s-au desfășurat în conformitate cu angajamentele OSCE și cu alte obligații și standarde internaționale pentru alegeri democratice, precum și cu legislația națională.

Lucie Potůčková a fost numită de Președinția OSCE ca Coordonator Special și Lider al misiunii de observare pe termen scurt a OSCE. Johan Buser a condus delegația AP OSCE, Petra Bayr a condus delegația APCE, iar Michael Gahler a condus delegația PE. Ambasadoarea Urszula Gacek este Șefa Misiunii de Observare a Alegerilor (MOA) ODIHR, delegată din 13 septembrie.

Această Declarație a Constatărilor și Concluziilor Preliminare este prezentată înainte de finalizarea procesului electoral. Evaluarea finală a alegerilor va depinde, în parte, de desfășurarea etapelor rămase ale procesului electoral, inclusiv numărarea, totalizarea și anunțarea rezultatelor, gestionarea eventualelor plângeri sau recursuri post-electorale și un al doilea tur de scrutin ale alegerilor prezidențiale. ODIHR va emite un raport final cuprinzător, inclusiv recomandări pentru posibile îmbunătățiri, la câteva luni după finalizarea procesului electoral. AP OSCE va prezenta raportul său la Întâlnirea de Iarnă în 20-21 februarie 2025. APCE va prezenta raportul său la ședința Comitetului Permanent în 28 noiembrie în Luxemburg. PE va prezenta raportul la una dintre ședințele viitoare ale Comitetului de Afaceri Străine.

Misiunea ODIHR include 11 experți în capitală și 26 de observatori pe termen lung delegați în întreaga țară. În ziua alegerilor, 323 observatori din 39 țări au fost delegați, inclusiv 235 de observatori delegați de ODIHR, precum și o delegație de 44 membri din AP OSCE, o delegație de 28 membri din APCE și o delegație de 16 membri din PE. Au fost 45 procente femei printre observatori. Deschiderea a fost observată în 118 secții de votare, iar votul a fost observat în 1.202 secții de votare din întreaga țară. Numărarea a fost observată în 117 secții de votare, iar totalizarea în 36 CECE.

Observatorii doresc să mulțumească autorităților pentru invitația de a observa alegerile, iar Comisiei Electorale Centrale și Ministerului Afacerilor Externe pentru asistența acestora. De asemenea, își exprimă aprecierea față de alte instituții de stat, partide politice, organizații ale societății civile și reprezentanți ai comunității internaționale pentru cooperare.

Pentru informații suplimentare, vă rugăm să contactați:

- Urszula Gacek, Șefa Misiunii ODIHR, în Chișinău (+373 69 873 519);
- Katya Andrusz, Purtătoare de cuvânt ODIHR (+48 609 522 266), sau Vittoria Zanellati, Consultant Electoral ODIHR, în Varșovia (+48 695 917 357);

- Nat Parry, Șeful Secției de Comunicare și Presă AP OSCE
- Ivi-Triin Odrats, Secretar APCE (+33 607067773)
- Raffaele Luise, Administrator PE, Politici Externe DG (+32 470880101)

Adresa Misiunii ODIHR:

Str. Alexei Mateevici 75
Chișinău, MD-2009, Moldova
Telefon: +373 69 874 937
Email: office @odihr-moldova.org